АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ЕКОНОМІКА ФІНАНСИ ПРАВО

ЩОМІСЯЧНИЙ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 3'2020

(видається з 1994 року)

ISSN 2409-1944

<https://doi.org/10.37634/efp.2020.3>

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата з економічних і юридичних наук

Наказ Міністерства освіти і науки України від 21 грудня 2015 р. № 1328 (економічні науки). Наказ Міністерства освіти і науки України від 11 липня 2016 р. № 820 (юридичні науки). Реєстраційне свідоцтво серії КВ № 21620-11520ПР від 12 жовтня 2015 р.

Рішення Аудиторської палати України від 21.12.2017 № 353/10 (фахове видання з обліку та аудиту).

Журналу присвоєно міжнародний ідентифікаційний номер ISSN 2409-1944 та включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

Префікс doi журналу: 10.37634/efp.

Засновники:

Аудиторська фірма "Аналітик" спільно з Національною академією внутрішніх справ України

Статті обов'язково проходять

відбір, внутрішнє і зовнішнє рецензування

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Національної академії

внутрішніх справ України (Протокол № 3 від 18 лютого 2020 р.). Повний або частковий передрук матеріалів журналу допускається лише за згодою редакції.

Відповідальність за добір і викладення фактів несуть автори. За зміст та достовірність реклами несе відповідальність рекламодавець.

Підписано до друку 20.03.2020

Формат 60/84/8

Наклад – 250 прим.

Адреса редакції: 01001, м. Київ, вул. Хрещатик, 44

Телефони: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Факс: (044) 278-05-88

E-mail: efp.redaktor@gmail.com

Сайт: www.efp.in.ua

Суб'єкт видавничої
справи

© "Аналітик", 2020
© "Економіка. Фінанси. Право",
2020

Типографія: ТОВ "Міжнародний бізнес
центр"

АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ECONOMICS FINANCES LAW

MONTHLY INFORMATIONAL AND ANALYTICAL JOURNAL

№ 3'2020

(issued from 1994)

ISSN 2409-1944

<https://doi.org/10.37634/efp.2020.3>

Journal is included in the list of scientific professional editions of Ukraine, which can be published results of dissertations for the degree of doctor and candidate (PhD).

Order of Ministry of Education and Science of Ukraine of 21 December 2015 № 1328 (economic sciences). Order of Ministry of Education and Science of Ukraine on July 11, 2016 № 820 (legal sciences). Order of Audit Chamber of Ukraine on 21 December 2017 № 353/10 (accounting and audit).

Certificate of registration of a series of KV № 21620-11520PR dated October 12 2015.

Journal is awarded the international identification number ISSN 2409-1944 and included in the international Scientometrics base Index Copernicus.

Journal's doi: 10.37634/efp.

Founders:

Audit firm "Analitik" jointly with the National Academy of Internal Affairs of Ukraine

Articles must pass

selection, internal and external review

Recommended for publication and dissemination through the Internet by the Academic Council of the National Academy of Internal Affairs of Ukraine (Protocol № 3 dated February 18, 2020). Full or partial reprint of the

materials of the journal is allowed only with the consent of the editorial office.

The authors are responsible for the selection and presentation of the facts. The content and authenticity of the advertisement is the responsibility of the advertiser.

Signed for print 20.03.2020

Format 60/84/8

Publication – 250 copies

Address of the editorial office: 01001, Kyiv,
Khreshchatyk str., 44

Phones: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Fax: (044) 278-05-88

E-mail: efp.redaktor@gmail.com

Web: www.efp.in.ua

*The subject of
publishing*

© "Analitik", 2020
© "Economics. Finances. Law",
2020

Typography: LLC "International Business
Center"

Головний редактор

Левченко Валентина Петрівна, д.е.н., член Ради нагляду за аудиторською діяльністю Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю, директор ВІПО «Спілка аудиторів України»

Члени редакційної колегії з економічних наук:

Бойко Антон Олександрович, к.е.н., доцент кафедри економічної кібернетики, Сумський державний університет

Величко Олена Георгіївна, радник першого віце-прем'єра міністра України – Міністра економічного розвитку і торгівлі України

Вережубова Тетяна Анатоліївна, д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, Білоруський державний економічний університет

Герасимович Анатолій Михайлович, д.е.н., професор, Ніжинський агротехнічний інститут Національного університету біоресурсів і природокористування

Головач Тетяна Анатоліївна, д.е.н., професор, головний науковий співробітник Наукової лабораторії з проблем кримінальної поліції навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ, м. Київ

Евангелос Сіскос, д.е.н., професор, Університет Західної Македонії

Криштопа Ірина Ігорівна, д.е.н., професор, професор кафедри обліку і оподаткування Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

Манцевич Юрій Миколайович, д.е.н., доцент, вчений секретар Державного підприємства «Науково-дослідний і проектний інститут містобудування»

Полякова Євгенія Сергіївна, к.е.н., доцент кафедри фінансів та банківської справи, проректор з науково-педагогічної роботи (навчальний процес) Вищого навчального закладу «Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка»

Потишняк Олена Миколаївна, д.е.н., доцент, професор кафедри організації виробництва, бізнесу та менеджменту Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка

Прушківський Володимир Геннадійович, д.е.н., професор, перший проректор Запорізького національного технічного університету

Ткаченко Сергій Анатолійович, д.е.н., доцент, ректор Вищого навчального закладу "Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка»"

Тринчук Віктор Вікторович, к.е.н., доцент кафедри туристичного та готельного бізнесу Національного університету харчових технологій

Чижєвська Людмила Віталіївна, д.е.н., професор, професор кафедри обліку і аудиту Державного університету «Житомирська політехніка», академік Академії економічних наук України

Члени редакційної колегії з правових наук:

Балгімбекова Гульнара, к.ю.н., завідувач кафедри конституційного та міжнародного права, Карагандинський державний університет ім. Е.А. Букетова

Головач Володимир Володимирович, к.ю.н., голова правління ПрАТ «Аудиторська фірма "Аналітик"», Заслужений юрист України

Василинчук Віктор Іванович, д.ю.н., професор, професор кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, заслужений юрист України, полковник поліції

Глушков Валерій Олександрович, д.ю.н., проф., заслужений юрист України, академік Міжнародної академії безпеки та конфліктології

Константинов Сергій Федорович, д.ю.н., професор, завідувач кафедри адміністративної діяльності НАВС

Луць Володимир Васильович, д.ю.н., професор, заслужений діяч науки і техніки України, академік Національної академії правових наук України

Мусін Куат Саніязданович, к.ю.н., старший викладач кафедри конституційного та міжнародного права, Карагандинський державний університет ім. Е.А. Букетова

Озерський Ігор Володимирович, д.ю.н., професор, професор кафедри цивільного та кримінального права і процесу Чорноморський національний університет імені Петра Могили, академік Національної академії наук вищої освіти України

Фрицький Юрій Олегович, д.ю.н., професор, завідувач кафедри конституційного, адміністративного права та соціально-гуманітарних дисциплін, Інститут права та суспільних відносин Університету "Україна". Заслужений юрист України.

Яровий Анатолій Олександрович, к.ю.н., доцент, професор кафедри права та адміністративного регулювання Маріупольського державного університету, суддя у відставці

Технічний редактор: Куцяк Олександр Анатолійович

Випусковий редактор: Туманян Анна Оганесівна

Editor-in-chief

Levchenko Valentyna Petrivna, Dr. Economics, member of the Supervisory Board for audit activity of the Authority public oversight for audit activity, Director of the All-Ukrainian Professional Non-Governmental Organization "Union of Auditors of Ukraine"

Members of the editorial board of Economic Sciences:

Boiko Anton Oleksandrovych, PhD Economics, Associate Professor of Economic Cybernetics Department, Sumy State University

Velychko Olena Heorhiivna, Advisor to the First Vice Prime Minister of Ukraine - Minister of Economic Development and Trade of Ukraine

Verezubova Tatyana Anatolevna, Dr. Economics, Professor, Head of the Department of Finances, Belarusian State Economic University

Evangelos Siskos, Dr. Economics, Professor, University of Western Macedonia

Herasymovych Anatolii Mykhailovych, Dr. Economics, Professor, Nizhyn Agrotechnical Institute of National University of Bioresources and Nature Management

Holovach Tetiana Anatoliivna, Dr. Economics, Professor, Chief Scientist of the Scientific Laboratory for Criminal Police of the Educational and Scientific Institute № 1 of the National Academy of Internal Affairs, Kyiv

Kryshopa Iryna Ihorivna, Dr. Economics, Professor, Professor of Accounting and Taxation Department, Kyiv National Economic University after Vadym Hetman

Mantsevych Yurii Mykolaiovych, Dr. Economics, Associate Professor, Scientific Secretary of the State Enterprise "Research and Design Institute of Urban Development"

Polakova Yevheniia Serhiivna, PhD Economics, Associate Professor of Finances and Banking Department, vice-rector for scientific and pedagogical work, Higher Educational Institution «International Technology University "Mykolaiv Polytechnic"»

Potyshniak Olena Mykolaivna, Dr. Economics, Associate Professor, Professor of the Production, Business and Management Department of the Kharkiv National Technical University of Agriculture after Petro Vasylenko

Prushkivskiy Volodymyr Hennadiiovych, Dr. Economics, Professor, First Vice-Rector of the Zaporizhia National Technical University

Tkachenko Serhii Anatoliiovych, Dr. Economics, Associate Professor, Rector of the Higher Educational Institution «International Technology University "Mykolaiv Polytechnic"»

Trynchuk Viktor Viktorovych, PhD Economics, Associate Professor of tourism and hotel business department, National University of Food Technology

Chyzhevska Liudmyla Vitaliivna, Dr. Economics, Professor, Professor of the Production, Professor of Accounting and Auditing Department, State University "Zhytomyr Polytechnic", Academician of the Academy of Economic Sciences of Ukraine

Members of the editorial board of Law Sciences:

Balgimbekova Gulnara, PhD Law, Head of the constitutional and international law department, Karagandy State University after E.A. Buketov.

Holovach Volodymyr Volodymyrovych, PhD Law, Head of the Board of the Audit Firm "Analitik", Honored Lawyer of Ukraine

Konstantinov Serhii Fedorovych, Dr. Law, Professor, Head of the Administrative Activity Department of the National Academy of Internal Affairs

Vasylynychuk Viktor Ivanovych, Dr. Law, Professor, Professor of the Operational and Investigating Department of the National Academy of Internal Affairs, Honored Lawyer of Ukraine, Colonel of the Police

Hlushkov Valerii Oleksandrovych, Dr. Law, Professor, Honored Lawyer of Ukraine, Academician of the International Security and Conflict Academy

Luts Volodymyr Vasylovych, Dr. Law, Professor, Honored Worker of Science and Technology of Ukraine, Academician of National Academy of Law Sciences of Ukraine

Musin Kuat Saniiyazdanovych, PhD Law, Senior Lecturer of the constitutional and international law department, Karagandy State University after E.A. Buketov.

Ozerskyi Ihor Volodymyrovych, Dr. Law, Professor, Professor of the Civil and Criminal Law and Process Department of Black Sea National University after Petro Mohyla, Academician of the National Academy of Sciences of Higher Education of Ukraine

Frytskyi Yurii Olehovych, Dr. Law, Professor, Head of the Constitutional, Administrative Law and Social and Humanitarian disciplines Department, Law and Public Relations Institute of the "Ukraine" University, Honored Lawyer of Ukraine

Yarovyj Anatolii Oleksandrovych, PhD Law, Professor of Law and Administrative Regulation Department, Mariupol State University, retired judge

Technical editor: Kutsiak Oleksandr Anatoliiovych

Issue Editor: Tumanian Anna Ohanesivna

ЗМІСТ

С.Ю. КОВАЛЬСЬКА. On development of the concept of permanent establishment in the age of digitalization within the context of taxation of cross-border activity	6
І.М. НЕННО, Ю.Л. ГРІНЧЕНКО. Методичні засади превентивного моніторингу економічних агентів авіаційної галузі	9
О.В. ПОПОВИЧ, А.Р. ОПАНАСЮК. Аналіз фінансово-господарської діяльності авіаційного підприємства «Україна» за період 2016-2018 рр.	15
О.І. ТАБЕНСЬКА. Основні переваги кластерної моделі організації туристичного бізнесу у регіоні	18
В.В. ДЕРГАЧОВА, В.Я. ГОЛЮК, О.М. ЗГУРОВСЬКИЙ. Тренди розвитку сучасної глобальної економіки	23
І.В. ДВОРНИК. Методичні аспекти оцінки платоспроможності й ліквідності сільськогосподарських підприємств	27
М.В. ГОРДІЙЧУК, Н.М. КОТЕНКО. Проблематика формування іміджу державних службовців	33

CONTENTS

S.Y. KOVALSKA. On development of the concept of permanent establishment in the age of digitalization within the context of taxation of cross-border activity	6
I.M. NIENNO, Y.L.HRINCHENKO. Methodical foundations of the preventing monitoring of aviation industry economic agents	9
O.V. POPOVYCH, A.R. OPANASIUK. Analysis of financial and economic activity of the state aviation enterprise “Ukraine” for 2016-2018	15
O.I. TABENSKA. Main advantages of the cluster model of the tourist business organization in the region	18
V.V. DERHACHOVA, V.Y. HOLIUK, O.M. ZGHUROVSKYI. Development trends of the current global economy	23
I.V. DVORNYK. The methodological aspects of assessment of solvency and liquidity of agricultural enterprises ...	27
M.V. HORDIICHUK, N.M. KOTENKO. The problem of forming the image of a public servant	33

КОВАЛЬСЬКА

Світлана Юрїївна

svetlana.kovalska@moore.ua

УДК 336.2:341

ON DEVELOPMENT OF THE CONCEPT OF PERMANENT ESTABLISHMENT IN THE AGE OF DIGITALIZATION WITHIN THE CONTEXT OF TAXATION OF CROSS-BORDER ACTIVITY

ПРО РОЗВИТОК КОНЦЕПЦІЇ ПОСТІЙНОГО ПРЕДСТАВНИЦТВА В ЕПОХУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

старший менеджер, ТОВ
"Моор Стівенс Аутсорсинг"

DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2020.3.1>

KOVALSKA Svitlana Yuriivna – Senior Manager, Moore Stephens Outsourcing LLC

Introduction. The article considers modern developments of the concept of permanent establishment in the context of taxation of cross-border activities. The concept which was developed in 1920s has remained virtually unchanged since the early 1960s, despite the huge changes in the way that international business is conducted since then. However, as nowadays acknowledged, digitalization of business creates tax challenges, in particular, in a way taxing rights are distributed between the states. These challenges also raise questions regarding the ability of the existing international tax framework to determine where economic activities are carried out and value is created for corporate tax purposes.

The purpose of the paper is to consider the developments around the concept of permanent establishment to address tax challenges of the digital economy, in particular, a new nexus for permanent establishment related to digital activities.

Results. The purpose of the international taxation system's design is to ensure fair allocation of taxing rights between different jurisdictions. While the general consensus is that taxation should take place where the value is created the current tax framework lack mechanisms which would ensure such taxation. This issue has been raised in research papers and addressed by the Organization for Economic Cooperation and Development. Although the BEPS Final Report identified tax challenges created, inter alia, by outdated concept of permanent establishment no common consensus was reached regarding measures to be taken to address those challenges. However, as a result of further work the concept of a new nexus was proposed and is being currently discussed.

Conclusion. Introduction of the new nexus on an international level will provide the basis for fair allocation of taxing rights between states and will help to prevent unilateral measures taken by different countries to ensure taxation of digital activities within their jurisdictions that may create further distortions.

* * *

Вступ. Стаття розглядає сучасний розвиток концепції постійного представництва, що з'явилася у 1920-х рр. і фактично залишалася незмінною з 1960-х рр., незважаючи на величезні зміни, яких зазнали способи ведення господарської діяльності, зокрема, та економіка загалом. Проте сучасна діджиталізація бізнесу ставить низку питань у сфері оподаткування, зокрема, стосовно спроможності існуючого міжнародного податкового законодавства визначати, де здійснюється економічна діяльність, де створюється вартість для цілей оподаткування податком на прибуток, і відповідно забезпечувати справедливий розподіл податкових прав між різними юрисдикціями.

Мета. У статті досліджуються напрямки дискусії стосовно необхідності внесення змін до існуючого визначення постійного представництва для вирішення вищевказаних питань, зокрема, пропонування нових критеріїв взаємозв'язку підприємства з певною податковою юрисдикцією для цілей оподаткування податком на прибуток.

Результати. Метою міжнародної системи оподаткування є справедливий розподіл податкових прав між різними юрисдикціями. Хоча загальноприйнятим є погляд, що оподаткування має відбуватися там, де створюється вартість, сучасному податковому регулюванню не вистачає механізмів, які б забезпечували таке оподаткування. Наразі на розгляді цього питання зосереджена увага Організації економічного співробітництва і розвитку. Хоча фінальний звіт ОЕСР з проблем BEPS виявив податкові виклики, пов'язані, зокрема, із застарілою концепцією постійного представництва, однозначної згоди про те, якими засобами можна подолати ці виклики, досягнуто не було. Проте робота ОЕСР у цьому напрямку продовжується, і обговорюються нові пропозиції.

Висновки. Оновлення концепції постійного представництва на міжнародному рівні створить підґрунтя для справедливого розподілу податкових прав між юрисдикціями і допоможе попередити односторонні заходи, що вживаються різними країнами задля забезпечення оподаткування цифрової діяльності в їх юрисдикціях.

Keywords: Permanent establishment, taxation, nexus, digital economy

Ключові слова: постійне представництво, оподаткування, цифрова економіка

INTRODUCTION

Concept of permanent establishment (PE) was introduced in order to give a state the possibility to tax income of non-resident enterprises sourced in that state. However, given the wide-spreading role of e-commerce and opportunities that it offers for cross-border services without actual presence in a country requires that the existing concept of permanent establishment be reviewed.

This issue has been discussed in research papers,

including by Peter Hongler, Pasquale Pistone and Arthur Cockfield. It was also outlined in Action 1 of BEPS Final Report prepared by the OECD to tackle tax-avoidance strategies that exploit gaps and mismatches in tax rules. Even though digital activities do not constitute harmful tax practices within the meaning of BEPS the current international taxation rules, in fact, contribute to stripping off the tax base of source countries. Although Action 1 does not offer any specific solution to the issue the

subsequent work of the OECD in this area focuses on introducing new nexus for PE to ensure fair allocation of taxing rights.

The **PURPOSE** of the paper is to consider the modern developments around the concept of permanent establishment within the context of international direct taxation.

RESULTS

International taxation is essentially based on two principles which are commonly used to determine the extent of a country's tax jurisdiction: residence and source. The PE concept evolved in 1920s as a compromise that strikes a balance between the taxing rights of the state of residence of the enterprise and the right of the source country to have a fair share of taxes in respect of business activities that are located on its territory. According to that concept a foreign enterprise should reach certain level of presence in the other state for taxing rights of that state to be triggered. As soon as it is identified that a permanent establishment exists in that other state a PE will be deemed as a separate legal entity for tax purposes and such state may tax part of the profit of a foreign enterprise attributable to that permanent establishment. This is sometimes referred to as 'nexus' rule which implies sufficient economic ties of an enterprise with a certain jurisdiction for that jurisdiction to be able to tax this particular enterprise.

According to international practice laid down in the model tax conventions there are several types of PE which are based on different thresholds, namely: (1) actual PE when a foreign enterprise is deemed to have a fixed place of business in another state through which the business of an enterprise is wholly or partly carried on; (2) agency PE when a dependent agent of a foreign enterprise carries business in another state in behalf of that enterprise; and (3) service PE when a foreign enterprise provides services to customers in another state for a certain period via personnel employed for this purposes. The last type of PE is only provided by UN model tax convention between developed and developing countries [1] which is designed to impart more taxing rights to developing states as opposed to the OECD model tax convention [2] which does not have this provision.

In all of the above cases of PE the taxable presence is dependent on physical presence in either form in a source jurisdiction: through a fixed place of business, or dependent agents, or employees.

In relation to e-commerce activities in its commentary to the Model Tax Convention OECD stated that the level of presence for a foreign enterprise to constitute actual PE may be reached when the server is located on the territory of another country [2, commentary on Article 5, paragraph 123]. Such rule is, in particular, found in the Ukrainian tax law [3, article 14.1.193]. Even though many countries have decided not to track down servers owned by foreign firms that are located in their territories to establish their taxable presence, in particular, in view of the problem of discovery [4, p. 245], there still a requirement for an actual piece of machinery to constitute a PE.

It has become evident though that in the era of digital economy emerging as a result of wide-spreading of information and communication technology a lot of operations do not create a fixed place of business and therefore do

not constitute a PE or, in other words, as it was said, "the notion of a fixed place of business hardly ever applies in the digital economy" [5, P. 12].

Outlining tax challenges raised by changing environment the OECD notes in 2015 BEPS Final Report on Action 1 'Addressing the Tax Challenges of the Digital Economy' that the evolution of business models in general and the growth of the digital economy, in particular, have resulted in non-resident companies operating in a market jurisdiction in a fundamentally different manner today that at the time international tax rules were designed [6, para. 246]. Thus, many functions that previously required local presence can be managed centrally. Besides, customer and market data has become a valuable asset that can be used to generate profits.

Thus, the degree of physical presence in the customer country is no longer a good proxy for the extent business being done in that country [4, P. 290]. Furthermore, growing reliance in certain business models on data raises questions regarding whether collection of data from users located in a jurisdiction should give rise to taxable presence in that jurisdiction and whether the income generated from the use of these data should be attributed to such nexus.

The reliance on server location within the existing definition of PE to establish taxable presence does not provide adequate tool for such business models. Cockfield asserts that this rule is even misguided because it focuses on the software function within the servers (which can be easily shifted across a border) instead of emphasizing the physical world factors that lead to the generation of the cross-border profits [7, P. 938].

The 2015 BEPS Final Report on Action 1 concludes that the traditional concept of the PE may no longer be a good basis for dividing taxing rights between states over the business profit of an enterprise. As Miller and Oats put it, it fails to award a 'reasonable share of the taxing rights' over business profits of non-residents, even where there is no overt tax avoidance [4, P. 289].

Although the existing concept of PE has become obsolete, as argued by Hongler and Pistone, the theoretical framework behind this concept allows for an exercise of taxing powers on business income that achieves a fair balance between taxing rights and the services and/or infrastructure provided by each state, including the one whose market is being exploited. The introduction of a new PE nexus is still in line with the general principles of international taxation [5, P. 23].

Accordingly, the question was raised in the BEPS Final Report whether in the circumstances of evolving ways of doing business and increasing role of e-commerce the current nexus rules that rely on physical presence, are still appropriate and whether allocation of taxing powers between states on income generated from cross-border activities is fair [6, para. 378].

Even though at that stage no specific solution was recommended the OECD underpinned that the location of taxable profits should be aligned with the location where economic activities and value creation take place.

At that time the OECD more specifically addressed and subsequent international measures, in particular, within the EU, were focused on the collection of VAT on sales of electronic goods and services by non-residents.

However, such approach shifts the burden of taxation directly and completely on to customers, i.e. residents of the customer state (as opposed to indirectly and incompletely which is likely to be the case with income tax on the profits of non-resident). This leaves the customer state without any share of tax on the business profits of the non-resident.

Therefore, in practical terms, the development of a new PE nexus is required not dependent on physical presence in a country, but related to digital presence which gives rise to value creation.

On 31 May 2019, the OECD/G20 Inclusive Framework on BEPS published update on its further work in the direction of addressing tax challenges related to digitalization explaining that it would explore the development of a concept of remote taxable presence along with a new concept of taxable income derived from a jurisdiction. It was also noted that new rules may either lead to amendments of the PE definition in Article 5 of the Model Convention (and potentially Article 7), or to development of a standalone rule establishing a new and separate nexus either through a new taxable presence or a concept of source [8, paras. 39, 40].

Addressing the above issues (so-called Pillar One) on 9 October 2019 the OECD released for public a consultation document which outlines a “Unified Approach” for nexus and profit allocation rules. Admitting that certain aspects require further work the OECD proposes a new nexus based on sales whereby a company is taxable in a jurisdiction where its sales exceed a certain threshold even if it is not physically present in that market. At this, only ‘highly digital business models as well as consumer-facing businesses’ are suggested to be covered by this threshold. It is suggested that revenue threshold would also take into account certain activities such as online advertising services, that it would also apply to groups that sell in a market through a distributor, and that this new nexus would be introduced as a standalone rule, on top of the PE rule [9, paras 22, 23]. This concept has already been named as ‘Quantitative Economic Presence Permanent Establishment’ by some researchers [10].

Despite the OECD sought to establish “the simplest way of operating the new rule” it still may be difficult for many authorities to enforce, especially in case of business-to-customer transactions. Number of public comments that have been provided as a response to the “Unified Approach” raise concerns as to cost of implementation as well as administrability of this model [11].

On the other hand, it should be noted that cross-border business-to-customer transactions involving international e-commerce activities have already been subject to international direct taxation, and similar approach, including one-stop-shop, seems to be a reasonable approach. Necessary reporting can also be integrated with the tax disclosures required under BEPS Action 13 regarding country-by-country reporting within transfer pricing rules.

Although the consensus on the above matters as well as other matters in connection with the development of the new concept is yet to be reached, it should be remembered that the issues related to tax challenges of digitalization and, in particular, nexus issue, are addressed by individual countries which aim at protecting or expanding

source taxation of online business activities. This results in measures which were named by the OECD as ‘uncoordinated and unilateral’ including introducing withholding and turnover taxes as well as specific regimes targeting large MNEs [12, para. 342]. As such measures can potentially create further distortions in international tax system development of new international rules is of top priority and in case such rules are introduced, cancellation of those measures is to be considered.

CONCLUSION

The new concept is gradually formed to allow taxation of cross-border profits in the digital economy. Its details as well as implementation mechanism is yet to be developed and international consensus is yet to be reached. Still, in the world divided by state frontiers unification in the area of taxation should be welcome because it will prevent unilateral measures which have already been taken by some states to protect their taxing rights, that could potentially create distortions and allow for new ways of tax avoidance. At the same time, unified measures in a long run will contribute to neutral tax environment and as a result to fairer distribution of taxing rights between the states.

References

1. UN. *Model Double Taxation Convention between Developed and Developing countries*. URL: https://www.un.org/esa/ffd/wp-content/uploads/2018/05/MDT_2017.pdf
2. OECD. *Model Tax Convention on Income and Capital*. URL: <http://www.oecd.org/ctp/model-tax-convention-on-income-and-on-capital-full-version-9a5b369e-en.htm>
3. *Tax Code of Ukraine*. 2 December 2010. № 2755-VI, *Vidomosti of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. P. 112 (in Ukrainian)
4. Miller A., Oats L. *Principles of International Taxation*. Bloomsbury Professional. 2015.
5. Hongler P., Pistone P. *Blueprints for a New PE Nexus to Tax Business Income in the Era of the Digital Economy*. WU International Taxation Research Paper Series. (January 20, 2015)
6. OECD. *Addressing the Tax Challenges of the Digital Economy, Action 1 - 2015 Final Report*, OECD/G20 Base Erosion and Profit Shifting Project. Paris: OECD Publishing.
7. Cockfield A. *BEPS and Global Digital Taxation*. Tax Notes Int'l (15 September 2014)
8. OECD. *Programme of Work to Develop a Consensus Solution to the Tax Challenges Arising from the Digitalization of the Economy*, OECD/G20 Inclusive Framework on BEPS. Paris: OECD, 2019. URL: <https://www.oecd.org/tax/beps/programme-of-work-to-develop-a-consensus-solution-to-the-tax-challenges-arising-from-the-digitalisation-of-the-economy.htm>
9. OECD. *Secretariat Proposal for a “Unified Approach” under Pillar One* (9 October 2019). URL: <https://www.oecd.org/tax/beps/public-consultation-document-secretariat-proposal-unified-approach-pillar-one.pdf>
10. Cockfield A. *Comments on OECD Secretariat Proposal for a “Unified Approach” under Pillar One*. URL: <https://www.oecd.org/tax/beps/public-comments-received-on-the-secretariat-proposal-for-a-unified-approach-under-pillar-one.htm>
11. Association of chartered certified accountants. *Comments on OECD Secretariat Proposal for a “Unified Approach” under Pillar One*. 2019. URL: <https://www.oecd.org/tax/beps/public-comments-received-on-the-secretariat-proposal-for-a-unified-approach-under-pillar-one.htm>
12. OECD. *Tax Challenges Arising from Digitalisation – Interim Report 2018: Inclusive Framework on BEPS*, OECD/G20 Base Erosion and Profit Shifting Project. Paris: OECD, 2018.

НЕННО

Ірина Михайлівна
inyenno@onu.edu.ua

УДК 330.33:330.44:656.615

ГРИНЧЕНКО

Юрій Леонідович
hrinchenko@yahoo.com МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПРЕВЕНТИВНОГО
МОНІТОРИНГУ ЕКОНОМІЧНИХ
АГЕНТІВ АВІАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІMETHODICAL FOUNDATIONS OF THE
PREVENTING MONITORING OF AVIATION
INDUSTRY ECONOMIC AGENTS д.е.н., професор кафедри,
Одеський національний
університет ім. І.І. МечниковаDOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2020.3.2>к.е.н., доцент кафедри, Одеський
національний університет ім. І.І.
Мечникова**NIENNO Iryna Mykhailivna** – Doctor of Economics, Professor of department, Odesa National University after I.I. Mechnykov**HRINCHENKO Yuriy Leonidovich** – PhD in Economics, Associate Professor of department, Odesa National University after I.I. Mechnykov

У статті сформовано методичні засади превентивного моніторингу сервісної та виробничої складової економічних агентів авіаційної галузі. Запропоновано структурно-логічну схему проведення моніторингу по кількісних показниках та зворотному зв'язку від споживачів. Метою роботи є створення засад методичного забезпечення превентивного тестування економічних агентів авіаційної галузі із відповідними показниками оцінювання, шкалою оцінювання, рольовими інструкціями та прозорістю результатів. Результатом статті є цілісна система превентивного моніторингу на основі споживчої цінності, яка закріплює ключові параметри щодо вдосконалення діяльності галузевих агентів. Висновок дослідження полягає в обґрунтуванні застосування показників якості в превентивному моніторингу, що вимірюють споживчу цінність відносно діяльності агентів, поруч із фінансовими показниками та ймовірністю банкрутства для оцінки перспектив сталого розвитку авіаційної галузі.

* * *

В статье сформулированы методические основы превентивного мониторинга сервисной и производственной составляющих экономических агентов авиационной отрасли. Предложена структурно-логическая схема проведения мониторинга по количественным показателям и обратной связи от потребителей. Цель работы состоит в определении основ методического обеспечения превентивного тестирования экономических агентов авиационной отрасли с соответствующими показателями оценивания, шкалой оценивания, рольевыми инструкциями и прозрачностью результатов. Результатом статьи является целостная система превентивного мониторинга на основе потребительской ценности, которая закрепляет ключевые параметры усовершенствования работы отраслевых агентов. Выводы исследования состоят в использовании показателей качества, которые измеряют потребительскую ценность относительно деятельности агентов, наряду с финансовыми показателями и вероятностью банкротства для оценки перспектив устойчивого развития авиационной отрасли.

* * *

The article formulates the methodical grounds for preventive monitoring of service and production components of economic agents of aviation industry. The structural-logical scheme for monitoring by quantitative parameters and by consumers' feedback was proposed. The preventive monitoring is a valuable tool to recognize the interaction between government and industry's goals considering sustainable development. The goal of the article is to develop methodological grounds for preventive testing of economic agents of the aviation industry, which will include assessment parameters, assessment scale, role instructions and transparency of results. The preventive testing of airport operations is based on travelers' experience on: queuing, airport shopping, terminal cleanliness, terminal seating, food beverages, Wi-Fi connectivity, terminal signs, airport staff, sentiment. The preventive testing for airline experience includes: value for money, cabin staff, seat comfort, food comfort, inflight entertainment, ground service, Wi-Fi connectivity, sentiment. The preventive testing for aircraft onboard experience assesses: legroom, seat recline, seat width, aisle space, viewing TV, power supply, seat storage, sentiment. The preventive testing for aircraft manufacturing and maintenance analyses: design, full-cycle manufacturing, warranty, post-warranty repair, consolidated designing, manufacturing and maintenance process, leasing, technological modernization, licensing. The article provides the comprehensive system for a preventive monitoring based on customer value, which fixes the key parameters for improvements of the operation of the economic agents of the industry. The conclusion of the research reasons the application of quality assessment based on consumer value created by industry's agents for a preventive monitoring along financial evaluation and bankruptcy probability for the assessment of the sustainable development of the industry. The perspective of the further research may focus on formulating signaling system for government instruments and on detailing the rating scale for the industry's agents, based on benchmarking practice.

Ключові слова: авіаційна галузь, превентивний моніторинг, рейтинг, аеропорти, авіаційна промисловість, авіаційний перевізник

Ключевые слова: авиационная отрасль, превентивный мониторинг, рейтинг, аэропорты, авиационная промышленность, авиационный перевозчик

Keywords: aviation industry, preventive monitoring, rating, airports, aircraft manufacturing, aircraft carrier

ВСТУП

Сталий розвиток авіаційної галузі є результатом комплексного планування різних напрямів її роботи та моніторинг результатів цієї роботи у цілях, що відповідають концепції сталого галузевого розвитку. Необхідно запровадити синергію між цілями держави та завданнями розвитку самої галузі. Завдання держави стосовно сталого розвитку охоплюють, боротьбу з бідністю, покращення здоров'я та благополуччя, підвищення якості освіти, гендерну рівність, забезпечення чистоти води та норм санітарії, зменшення нерівності, відповідальне споживання і виробництво задля екологічної безпеки. Досягнення цілей сталого розвитку значною мірою залежить від того, чи може виникати синергія між приватними та державними секторами, підприємствами та політикою розвитку країни [1, 2].

Аналіз останніх досліджень

Механізм міжгалузевої взаємодії в авіаційній галузі України ґрунтовно досліджував Ю.Б. Голляк [3]. У рамках галузі виокремимо значні внески в розробку теорії економіки авіаційної промисловості, аеропортів та авіаційних перевізників. Тенденції авіабудівництва в умовах міжнародної інтеграції досліджували О.В. Ареф'єва, І.М. Капаруліна [4, 5], В.Г. Прушківський, В.О. Леховіцер [6] та М.Ю. Хохлова [7], М.Ю. Григорак та Л.В. Савченко [8] здобули наукові результати стосовно формування логістичної концепції розвитку аеропортів. М.А. Гесць, О.М. Ложачевська та К.В. Сидоренко [9, 10] розробляють шляхи підвищення ефективності роботи аеропортів за рахунок розбудови інфраструктури. Аналіз авіаційної галузі з погляду формування засад економічного розвитку та ціннісної орієнтації пропонується у роботах іноземних вчених П. Малігетті [11], Б. Васіга, К. Флемінга, Т. Текера [12]. Проте й питання методичної оцінки сталості розвитку економічних агентів галузі за умови використання фінансових ресурсів, як власних, так і запозичених, потребує розгорнутої відповіді.

МЕТА роботи – створення засад методичного забезпечення превентивного тестування економічних агентів авіаційної галузі із відповідними показниками оцінювання, шкалою оцінювання, рольовими інструкціями та прозорістю результатів.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У процесі дослідження використано такі загальнонаукові методи: дедукція в аналізі сучасних тенденцій галузевого розвитку; формалізація у визначенні ключових показників превентивного моніторингу залежно від виду економічного агента; систематизації та узагальнення у встановленні окремих особливостей та тенденцій розвитку економічних агентів авіаційної галузі.

РЕЗУЛЬТАТИ

Теоретичні засади методики оцінювання аеропортів у практичній площині впроваджена відомим рейтингом оцінювання економічних агентів авіаційної галузі Skytrax [13]. У попередніх дослідженнях автора

розкрито сутність методичного підходу щодо оцінки фінансової та витратної складової моніторингу. У даному дослідженні представимо методику оцінювання для кожного з економічних агентів галузі у сервісній та виробничій складовій під час формування клієнтської лояльності споживачів авіаційної галузі. Спираючись на результати формування універсальної методики превентивного тестування сталості розвитку економічних агентів авіаційної галузі наведемо структурно-логічну схему на рис. 1.

Методичний підхід передбачає ідентифікацію показників моніторингу для економічних агентів авіаційної галузі, якими є аеропорти, авіаційні перевізники та авіаційні будівники. При формуванні результатів рейтингу Skytrax активно використовуються результати зворотного зв'язку від пасажирів та перевізників. Такі дані якісних досліджень мають бути додані до системи превентивного моніторингу галузі. Об'єднання результатів моніторингу по фінансовій, витратній, сервісній та виробничій складовим дозволить вирішити типові задачі з встановлення рейтингу економічного агента галузі та виявлення відповідності рейтингів при формуванні партнерства чи кластеризації.

Зокрема, про якість роботи аеропортів свідчать: наявність черг, кількість реєстраційних стоїлок, доступність магазинів, чистота терміналу, комфортність місць для сидіння в терміналі, наявність вантажних візків, якість напоїв та їжі, швидкість та доступність зв'язку через Інтернет, можливість розваг протягом очікування, доступність платіжних терміналів та інших можливостей для фінансових операцій, комфортність процедури державного контролю (служба авіаційної безпеки, митний контроль та прикордонна служба). Кінцевим питанням є надання рекомендації аеропорту чи авіаційному перевізнику (табл. 1, 2). У табл. 1-5 наведені дані кореляції показників, що пропонуються до введення у систему державного превентивного моніторингу [14].

Для повноти даних моніторингу виокремимо показники тестування для зони послуг відпочинку в аеропорту (табл. 2).

Якісними показниками роботи авіаційних перевізників можуть бути: якість попереднього сервісу під час купівлі квитків та реєстрації пасажирів та багажу, в тому числі попередньої он-лайн реєстрації, трансфер пасажирів до транзитного аеропорту, наявність прямих рейсів до пунктів призначення, кількість країн, які охоплені маршрутами, точність та надійність виконання графіку, комфортність сну на борту, наявність простору для зберігання речей, наявність простору для ніг, використання цифрових сервісів інформування та розважання, чисельність членів екіпажу на борту.

Кадрове забезпечення пропоную оцінювати за показниками: загальної кількості співробітників, у т.ч. членів екіпажу, середньої кількості співробітників у розрахунку на одне повітряне судно. Маршрутне забезпечення може бути розраховано, враховуючи: загальну кількість аеропортів призначення, загальну кількість країн призначення, кількість хабів та континентів, що обслуговуються. Забезпечення харчуван-

ням, напоями та товарами широкого споживання залежить від їхньої якості та асортименту. Дизайн-забезпечення маршрутів може оцінюватися залежно від можливості міжнародної, регіональної чи внутрішньої дистрибуції рейсів.

Технічне забезпечення авіаційних перевізників можна

оцінювати залежно від: кількості повітряних суден; різноманітності повітряних суден; надійності повітряного судна; загальної кількості місць для сидіння; середньої кількості місць на кожне повітряне судно; наявності резервних літаків; пасажироємності (табл. 4).

Рис. 1. Структурно-логічна схема проведення державного моніторингу економічних агентів авіаційної галузі [розроблено авторами]

Таблиця 1

Показники превентивного тестування організації роботи аеропорту [розроблено авторами з використанням даних кореляції [14, с. 251]]

Загальна оцінка										
Очікування в чергах	0,68									
Шопінг в аеропорту	0,62	0,74								
Чистота в терміналі	0,57	0,77	0,84							
Зручність сидінь	0,11	0,09	0,06	0,09						
Їжа та напої	0,11	0,08	0,07	0,08	0,91					
З'єднання Wi-Fi	0,09	0,07	0,05	0,07	0,74	0,71				
Вказівники та схеми	0,01	0,01	-0	0,02	0,16	0,16	0,17			
Персонал аеропорту	0,02	0,01	0	0,02	0,16	0,16	0,2	0,88		
Враження та відчуття	0,47	0,23	0,17	0,09	0,02	0,02	0,02	-0,02	-0,01	
	Загальна оцінка	Очікування в чергах	Шопінг в аеропорту	Чистота в терміналі	Зручність сидінь	Їжа та напої	З'єднання Wi-Fi	Вказівники та схеми	Персонал аеропорту	Враження та відчуття

Таблиця 2

Показники превентивного тестування зони послуг відпочинку аеропорту [розроблено авторами з використанням даних кореляції [14, с. 251]]

Загальна оцінка									
Комфорт	0,74								
Обслуговування	0,72	0,68							
Напої у барі	0,71	0,69	0,68						
Кейтерінг	0,73	0,69	0,69	0,78					
Чистота	0,72	0,76	0,71	0,67	0,66				
Вбиральні	0,62	0,61	0,56	0,55	0,57	0,6			
З'єднання Wi-Fi	0,58	0,51	0,52	0,48	0,47	0,49	0,47		
Враження та відчуття	0,66	0,69	0,63	0,63	0,68	0,62	0,55	0,45	
	Загальна оцінка	Комфорт	Обслуговування	Напої в барі	Кейтерінг	Чистота	Вбиральні	З'єднання Wi-Fi	Враження та відчуття

Таблиця 3

Показники превентивного тестування послуг авіаційного перевізника [розроблено авторами з використанням даних кореляції [14, с. 251]]

Загальна оцінка									
Якість / ціна	0,82								
Екіпаж літака	0,55	0,6							
Зручність сидінь	0,5	0,59	0,8						
Їжа та напої	0,5	0,55	0,79	0,75					
Розваги у польоті	0,36	0,41	0,57	0,59	0,66				
Послуги при приземленні	0,06	0,07	0,11	0,1	0,08	0,05			
З'єднання Wi-Fi	0,02	0,02	0,05	0,05	0,05	0,07	0,43		
Враження та відчуття	0,73	0,59	0,39	0,35	0,37	0,27	0,05	0,02	
	Загальна оцінка	Якість / ціна	Екіпаж літака	Зручність сидінь	Їжа та напої	Розваги у польоті	Послуги при приземленні	З'єднання Wi-Fi	Враження та відчуття

Таблиця 4

Показники превентивного тестування повітряного судна авіаційного перевізника [розроблено авторами з використанням даних кореляції [14, с. 251]]

Загальна оцінка									
Місце для ніг	0,78								
Нахил спинки	0,74	0,66							
Ширина сидінь	0,77	0,7	0,67						
Ширина проходів	0,72	0,73	0,6	0,64					
Перегляд ТВ	0,51	0,47	0,49	0,47	0,52				
Розетки для живлення	0,20	0,15	0,17	0,14	0,16	0,15			
Місця для зберігання	0,25	0,18	0,15	0,18	0,19	0,04	0,76		
Враження та відчуття	0,69	0,57	0,55	0,56	0,56	0,41	0,17	0,22	
	Загальна оцінка	Місце для ніг	Нахил спинки	Ширина сидінь	Ширина проходів	Перегляд ТВ	Розетки для живлення	Місця для зберігання	Враження та відчуття

Для розробки показників оцінки підприємств авіаційного будівництва врахуємо поточний стан цих економічних агентів в Україні. Україна входить до дев'яти країн світу, в яких існує замкнений технологічний цикл створення та виробництва авіаційної техніки, в т.ч. авіаційного ремонту [15]. До підприємств авіабудування відносяться: компанії надлегкої авіації, авіаційні заводи, авіаремонтні заводи та виробники гелікоптерів в Україні. Київський авіаційний завод

«Авіант» виробляє літаки: Ан-3, Ан-32, Ан-70, Ан-124, Ан-148, Ту-334. Свої перспективи завод «Авіант» пов'язує (крім продовження будівництва літака Ан-32) з освоєнням і серійним виробництвом літаків Ан-148, Ан-70, Ту-334, Ан-3, доробкою літака Ан-124 у цивільний варіант Ан-124-100. Харківське державне авіаційне виробниче підприємство виробляє літаки: Ан-140-100, Ан-74.

Важливим є оцінювання саме авіабудівної галузі.

В Україні відбувається проектування та виробництво пасажирських та транспортних літаків. Для зростання українського авіабудування за даними Міністерства економіки та розвитку [15] основним завданням є налагодження та розбудова серійного виробництва, що з комерційної точки зору є єдиним шляхом для досягнення прибутковості.

Для виходу на міжнародний ринок та отримання там сталої позиції необхідним є формування розгалуженої мережі дистрибуції через підрозділи, які забезпечують українські літаки сервісним обслуговуванням та післягарантійним ремонтом. Функціонування таких представництв забезпечить надійність та якість використання українських повітряних суден. Мережа представництв може стати мережею каналів стимулювання продажу самих літаків. Особливістю українського авіаційного будівництва є те, що авіаційна промисловість виготовляла саме літаки регіонального та магістрального сполучення. Наявність такої виробничої ніші дозволяла бути захищеним від світових лідерів Boeing та Airbus. Водночас з комерційного погляду маршрути магістральних комерційних перевезень мають найвищу прибутковість. Конкурентами українських підприємств є заводи Канади, Бразилії та Росії. Компанії-будівники великих літаків зараз об'єднуються із Embraer та Bombardier для виробництва літаків місткістю 100 місць. У цьому сенсі для України конкурентоздатним є виробництво літака АН-148, який розрахований на 70-90 пасажирів. Ліцензія

на використання типової конструкції АН-148 отримав Київський державний авіаційний завод «Авіант». Українські регіональні реактивні Ан-148/158 мають конкурентні ринкові характеристики, включаючи витрату палива і експлуатаційні витрати, порівняно із зарубіжними аналогами в своєму класі бразильської Embraer і канадської Bombardier. Водночас каталожна ціна українських літаків на 15-25 % нижче зарубіжних аналогів, і становить близько 32 млн. дол.

Серійним виробництвом надлегких літальних апаратів в Україні займаються чотири підприємства: «Аеропракт» (Київ) – надлегкі двохмісні літаки А-20, А-22, А-24, А-26, А-36, «Аерос» (Київ) – дельтаплани, мотодельтаплани, надлегкі літаки «Скайренджер» французької конструкції, рятувальні парашути, аксесуари для пілотів; «Лілієнталь» (Харків) – надлегкі літаки «Бекас», «Чибіс», мотодельтаплани; «ОстВестКонсалтинг» (Херсон) – літаки СТ-2К, дельтаплани [16].

Протягом гарантійного строку експлуатації літака його проводить компанія-виробник літака (календарний чи технічний строки). Гарантійне обслуговування літаків є доцільним проводити на території самих аеропортів. Проведення технічного обслуговування повітряних суден на території базових аеропортів, у т.ч. наявність складів запасних частин, розширення асортименту стимулюватиме збільшення продажів українських літаків. Система показників оцінки запропонована у табл. 5.

Таблиця 5

Показники превентивного тестування авіабудування та обслуговування [розроблено авторами]

Загальна оцінка									
Проектування									
Виробництво повного циклу									
Гарантійне обслуговування									
Післягарантійний ремонт									
Консолідованість проектування, виробництва та ремонту									
Лізингові механізми									
Модернізація технологій									
Ліцензування									
	Загальна оцінка	Проектування	Виробництво повного циклу	Гарантійне обслуговування	Післягарантійний ремонт	Консолідованість	Лізингові механізми	Модернізація технологій	Ліцензування

О.В. Ареф'єва, І.М. Капаруліна [4, с. 5-6] вважають, що сучасне авіабудування має відповідати наступним напрямкам розвитку:

- самоактивація, яка проявляється у формі розширення ринкової влади, активного маркетингу та дослідження ринку;
- диверсифікація в умовах злиттів та поглинань підприємств авіаційної галузі. Інтеграційні процеси вимагають відповідної фінансової стійкості та наявності професійних компетенцій при створенні партнерств у випадку позбавлення від надлишкових потужностей підприємств авіаційної промисловості;
- поліархія структури управління, що заснована на бригадних та проектах підходах, які імплементуються на умовах синхронізації виробничих процесів;

– впровадження підходу ощадливого виробництва чи постійного удосконалення;

– добросесна репутація та розвиток бренду українського авіабудування;

– проведення науково-дослідних робіт які здатні вирішити оригінальні комплексні ідеї в галузі

– впровадження технологій подвійного призначення для виробництва техніки цивільної та військової авіації.

Тому у використанні системи показників моніторингу результатів авіаційної промисловості в авіаційній галузі пропонуємо враховувати наступні фактори: кадровий потенціал, сервісне та післяпродажне обслуговування, наявність/відсутність технологічної відсталості; матеріальне забезпечення розвитку.

ВИСНОВКИ

Дослідження показало, що методичний підхід має спиратися на систему показників оцінки галузі, які розкривають фінансовий стан, вірогідність банкрутства (група 1) та якісні показники (група 2) залежно від виду економічного агента: авіаційний перевізник, аеропорт, авіаційний будівник чи ремонтно-сервісне підприємство. Показники групи 1 дозволяють оцінити фінансову та витратну складові. Показники групи 2 відображують рівень задоволення споживачів послуг чи товарів економічного агента, яким може бути як інший агент галузі, так і пасажир чи вантажовідправник безпосередньо. Такий підхід включає опис усіх результатів превентивного моніторингу, присвоєння відповідного рейтингу та вирішення завдань формування кластерів, які є сталими та мають перспективи розвитку. Перспективами подальших досліджень у цьому напрямку є опис інструментів державного регулювання авіаційної галузі в залежності від рейтингового результату превентивного тестування у формі одиничних сигналів та відповідних ним важелів.

Список використаних джерел

1. Цілі сталого розвитку: Україна: нац. доповідь. Київ: Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, 2017. 176 с.
2. Sustainable Development Goals and Aviation. 2017. URL: <https://aviationbenefits.org/un-sustainable-development-goals/sustainable-development-goals-and-aviation/>
3. Голляк Ю.Б. Економічний механізм реалізації міжгалузевої взаємодії в авіаційній промисловості України: автореф. дис.... д-ра екон. наук: 08.00.03; Київський нац. ун-т технологій та дизайну. Київ, 2011. 40 с.
4. Ареф'єва О.В., Капарулina І.М. Українське авіабудування. Напрями трансформації. Інноваційна економіка. 2013. № 3(41). С. 3-8.
5. Капарулina І.М. Розвиток підприємства: концепція і технологія дослідження: монографія. Київ: Центр учбової літератури, 2015. 432 с.
6. Прушківський В.Г., Леховіцер В.О. Перспективи авіабудівництва в Україні в контексті міжнародних інтеграційних процесів. Проблеми системного підходу в економіці. Сер.: Економічні науки: зб. наук. пр. Київ: Нац. авіаційний ун-т, 2017. Вип. № 3(59). С. 22-27.
7. Хохлова М.Ю. Особливості міжнародного економічного співробітництва підприємств галузі літакобудування України. Управління розвитком. 2012. № 3(169). С. 43-46.
8. Логістичні концепції розвитку аеропортів: монографія / за ред. М.Ю. Григорак, Л.В. Савченко. Київ: Логос, 2017. 384 с.
9. Ложачевська О.М., Гесць І.О. Управління виробничою потужністю авіаційних підприємств: монографія. Київ: Логос, 2011. 166 с.
10. Ложачевська О.М., Сидоренко К.В. Місце виробничої інфраструктури міжнародних аеропортів у системі забезпечення глобальної конкурентоспроможності. Економічний простір. Дніпро: ПДАБА, 2017. № 125. С. 17-26.
11. Value determinants in the aviation industry / P. Malighetti et al. Transportation Research. Part E: Logistics and Transportation Review. 2011. Vol. 47. № 3. pp. 359-370.
12. Vasigh B., Fleming K., Tacker T. Introduction to Air Transport Economics: From Theory to Applications. 3rd ed. London: Routledge, 2018. 520 p.
13. The official site of Airlinequality. Airport Rating. URL: <http://www.airlinequality.com/AirportRanking/ranking-A-Z.htm>
14. Lacic E., Kowald D., Lex E. High enough? explaining and predicting traveler satisfaction using airline reviews. Proceedings of the 27th ACM Conference on Hypertext and Social Media, 2016. pp. 249-254.
15. Aviation and Aerospace Industry of Ukraine. 2007. URL: <http://www.ukrexport.gov.ua/eng/prom/eng/30.html> (in Ukrainian).
16. Antonov will market the regional An-148/158 with a capacity of up to 99 passengers. The official website of the Center for Transport Strategies. 2018. URL: https://cfts.org.ua/news/2018/09/14/antonov_budet_prodvigat_na_rynok_regionalnye_an_148_158_ymestimostyu_do_99_passazhirov_49443 (in Russian).

Proceedings of the 27th ACM Conference on Hypertext and Social Media, 2016. pp. 249-254.

15. Авіаційна і аерокосмічна промисловість України. 2007. URL: <http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/prom/ukr/30.html>

16. «Антонов» будет продвигать на рынок региональные Ан-148/158 вместимостью до 99 пассажиров. Официальный сайт Центра транспортных стратегий. 2018. URL: https://cfts.org.ua/news/2018/09/14/antonov_budet_prodvigat_na_rynok_regionalnye_an_148_158_ymestimostyu_do_99_passazhirov_49443

References

1. Sustainable Development Goals: Ukraine: Nat. report. Kyiv: Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine, 2017. 176 p. (in Ukrainian).

2. Sustainable Development Goals and Aviation. 2017. URL: <https://aviationbenefits.org/un-sustainable-development-goals/sustainable-development-goals-and-aviation/>

3. Holliak, Yu.B. The economic mechanism of implementation of interbranch interaction in the aviation industry of Ukraine: author's thesis ... doctor of economics sciences: 08.00.03; Kyiv National University of Technology and Design. Kyiv, 2011. 40 p. (in Ukrainian).

4. Arefieva O.V., Kaparulina I.M. Current trends in the development of the world market of civil aviation. Sustainable development of economy. 2013. № 2. pp. 7-11 (in Ukrainian).

5. Kaparulina I.M. Development of the enterprise: the concept and technology of research: monograph. Kyiv: Center for Educational Literature, 2015. 432 p. (in Ukrainian).

6. Prushkivskiy V.H., Likhovitsker V.O. Prospects of aviation engineering in Ukraine in the context of international integration processes. Problems of Systematic Approach in the Economy. Ser.: Economic Sciences: Collection of scientific works. Kyiv: National Aviation University. 2017. Vol. 59. № 3. pp. 22-27 (in Ukrainian).

7. Khokhlova M.Yu. Features of international economic cooperation of enterprises of the aircraft industry of Ukraine. Development Management. 2012. № 3. Vol. 169. pp. 43-46 (in Ukrainian).

8. Logistic concepts of airport development / ed. M.Yu. Hryhorak, L.V. Savchenko. Kyiv: Lohos, 2017. 384 p. (in Ukrainian).

9. Lozhachevska O.M., Heiets I.O. Managing the production capacity of aviation enterprises. Kyiv: Lohos, 2011. 166 p. [in Ukrainian].

10. Lozhachevska O.M., Sydorenko K.V. The place of industrial infrastructure of international airports in the system of ensuring global competitiveness. Economic Space. Dnipro: PSACEA, 2017. № 125. pp. 17-26. [in Ukrainian].

11. Value determinants in the aviation industry / P. Malighetti et al. Transportation Research. Part E: Logistics and Transportation Review. 2011. Vol. 47. No 3. pp. 359-370.

12. Vasigh B., Fleming K., Tacker T. Introduction to Air Transport Economics: From Theory to Applications. 3rd ed. London: Routledge, 2018. 520 p.

13. The official site of Airlinequality. Airport Rating. URL: <http://www.airlinequality.com/AirportRanking/ranking-A-Z.htm>

14. Lacic E., Kowald D., Lex E. High enough? explaining and predicting traveler satisfaction using airline reviews. Proceedings of the 27th ACM Conference on Hypertext and Social Media, 2016. pp. 249-254.

15. Aviation and Aerospace Industry of Ukraine. 2007. URL: <http://www.ukrexport.gov.ua/eng/prom/eng/30.html> (in Ukrainian).

16. Antonov will market the regional An-148/158 with a capacity of up to 99 passengers. The official website of the Center for Transport Strategies. 2018. URL: https://cfts.org.ua/news/2018/09/14/antonov_budet_prodvigat_na_rynok_regionalnye_an_148_158_ymestimostyu_do_99_passazhirov_49443 (in Russian).

ПОПОВИЧ
Оксана Василівна
0668629028@ukr.net

УДК 33.021:629.7:061(477)(045)

**АНАЛІЗ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ АВІАЦІЙНОГО
ПІДПРИЄМСТВА «УКРАЇНА» ЗА ПЕРІОД
2016-2018 РР.**

ОПАНАСЮК
Аліна Романівна
Alinyshka181@ukr.net

**ANALYSIS OF FINANCIAL AND ECONOMIC
ACTIVITY OF THE STATE AVIATION
ENTERPRISE "UKRAINE" FOR 2016-2018**

к.е.н., доцент, Національний
авіаційний університет

DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2020.3.3>

студентка, Національний
авіаційний університет

POPOVYCH Oksana Vasylivna – PhD in Economics, Associate Professor, National Aviation University

OPANASIUK Alina Romanivna – student, National Aviation University

Дана стаття розглядає фінансово-господарську діяльність авіаційного підприємства на прикладі Державного авіаційного підприємства «Україна», здійснено необхідні розрахунки, що характеризують фінансовий стан підприємства. Рівень ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства характеризується рівнем його витрат, доходів, результатів та фінансового стану. Також у даній статті запропоновані основні рекомендації для достатнього рівня фінансової стійкості підприємства та шляхи для поліпшення його фінансового стану.

* * *

Данная статья рассматривает финансово-хозяйственную деятельность авиационного предприятия на примере Государственного авиационного предприятия «Украина», осуществлены необходимые расчеты, которые характеризуют финансовое состояние предприятия. Уровень эффективности финансово-хозяйственной деятельности предприятия характеризуется уровнем его расходов, доходов, результатов и финансового состояния. Также, в данной статье предложены основные рекомендации для достаточного уровня финансовой устойчивости предприятия и пути для улучшения его финансового состояния.

* * *

Introduction. In the current conditions of economic development, characterized by financial risks, rapid change in the market of goods, works, services - assessment of the financial and economic conditions of the enterprise are guaranteed to exist in the relevant market, creating positive reputation and the possibility of earning income from their work. The financial condition of the company is influenced by resources, relationships with employees, solvency of the company, the quality of services and payments to the contractors. For maximum profit, the company seeks to take a leading position in the market. For this purpose financial analysis of the enterprise is being carried out.

The purpose of the paper is to analyze the financial and economic activities of the State Aviation Enterprise "Ukraine" for the period from 2016 to 2018 and to propose ways of improvement.

Results. Financial status is an important component of the enterprise's activities in the external environment. It characterizes the potential of the company, the ability to compete well, so the disclosure of information to external and internal consumers is important for increasing the customer base as well as suppliers and contractors. Through the financial analysis, we can find out the state of the property of the company, the need for additional sources, the ability to raise capital, predict the future results of operations, to rationalize the usage of borrowed funds, the degree of risks associated with business activity. Also, an important factor is the financial status of the enterprise, which arises in the course of economic activity. To do this, analyze the financial stability, solvency, liquidity of the company, so you can really assess the strengths and weaknesses of the company, to develop strategies for the future.

Conclusion. Having analyzed the activity of Ukraine aviation enterprise, we can draw a not very positive conclusions. This is due to the fact that every year receivables are increasing, and the gross profit, cash is decreasing. So, there is something for the company to work on, there are also positive points, for example - operating income is increasing, the assets of the company are increasing every year. The company needs to find new ways to increase its profits and reduce costs because one of the main goals of each company is to increase profits and minimize costs.

The company operates only on charter flights, if it were to launch scheduled flights, it would greatly affect its revenue. Airlines need to attract new customers to increase air travel, perhaps change their marketing strategy and launch commercials so that more customers are aware of their business.

Ключові слова: фінансова діяльність підприємства, аналіз фінансового стану, діяльність авіаційного підприємства, аналіз

Ключевые слова: финансовая деятельность предприятия, анализ финансового состояния, деятельность авиационного предприятия, анализ

Keywords: financial activity of the enterprise, analysis of financial condition, activity of aviation enterprise, analysis

ВСТУП

У теперішніх умовах розвитку економіки, що ха-

рактеризується фінансовими ризиками, швидкою зміною ринку товарів, робіт, послуг – оцінка фінансового та економічного стану підприємства є гарантією його

існування, на відповідному ринку, створення позитивної репутації та можливості отримання доходу від своєї праці. На фінансовий стан компанії впливають ресурси, взаємовідносини з робітниками, платоспроможність компанії, також важливим є якісне надання послуг, розрахунки з контрагентами. Для отримання максимального прибутку підприємство прагне зайняти лідируючі позиції на ринку саме для цього проводиться фінансовий аналіз підприємства. Аналізуючи свою діяльність у минулих роках підприємство може зробити висновки на майбутнє та знайти шляхи їх вирішення. Метою аналізу є дослідження зовнішнього та внутрішнього стану підприємства, ефективності використання фінансових ресурсів, визначення загроз банкрутства та знаходження методів для збільшення прибутку.

Фінансовий аналіз є важливим для розвитку кожного підприємства, багато вітчизняних та зарубіжних вчених присвячують свої роботи цій темі, серед яких Л.А. Лахтінова [2], А.В. Ковалевська [3], Ю.В. Ковтуненко [4], М.Я. Коробов [5], В.М. Ползова [6], О.В. Олійник [7] О.О. Терещенко [8] та ін. Тема фінансових результатів підприємства є актуальною, тому дослідженням займаються багато вчених і досить широке висвітлення зазначених питань у навчальній фаховій літературі, але питання організації аналізу фінансової діяльності підприємств потребують подальших досліджень з огляду на їх актуальність та на зміни в джерелах інформації.

МЕТА роботи – проаналізувати фінансово-господарську діяльність Державного авіаційного підприємства «Україна» за період з 2016 р. по 2018 р. та запропонувати шляхи покращення.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою дослідження є аналіз наукових праць, матеріалів періодичних видань та ресурсів Internet. У проведенні дослідження використано методи аналізу та синтезу, порівняння та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Фінансовий стан є важливою складовою для діяльності підприємства у зовнішньому середовищі. Він характеризує потенціал компанії, здатність до здорової конкуренції, тому оприлюднення інформації для зовнішніх та внутрішніх споживачів є важливим, для збільшення клієнтської бази, а також постачальників та підрядників. Завдяки фінансовому аналізу ми можемо дізнатися стан майна підприємства, потребу у додаткових джерелах, здатність до збільшення капіталу, спрогнозувати майбутні результати діяльності, раціональність використання залучених коштів, ступінь ризику, пов'язаного з підприємницькою діяльністю. Для розрахунку показників фінансового аналізу необхідно розглянути дані річної фінансової звітності підприємства: Баланс, Звіт про фінансові результати, Звіт про рух грошових коштів, Звіт про власний капітал, дані статистичної звітності. Також, важливим чинником є майновий стан підприємства, який виникає у процесі господарської діяльності. Для цього аналізують фінансову стійкість, платоспроможність, ліквідність підприємства де можна реально оцінити сильні і слабкі сторони підприємства, розробити стратегії розвитку на перспективне майбутнє.

Щоб збагнути наскільки ефективно працює Державне авіаційне підприємство «Україна» проведемо аналіз його фінансового стану за 2016-2018 рр. (табл. 1).

Таблиця 1

Аналіз динаміки та структури активів Державного авіаційного підприємства «Україна» за 2016-2018 рр.

Показники	2016 (тис. грн.)	2017 (тис. грн.)	2018 (тис. грн.)	Відхилення 2017 / 2016 рр.		Відхилення 2018 / 2017 рр.	
				Абсолютне відхилення, тис. грн.	Відносне відхилення, %	Абсолютне відхилення, тис. грн.	Відносне відхилення, %
Активи підприємства	564 189	577 452	591 428	+ 13 263	+ 2,35	+ 13 976	+ 2,42
Необоротні активи	524 282	531 117	549 997	+ 6 835	+ 1,30	+ 18 880	3,55
Оборотні активи	39 907	46 335	50 451	+ 7 028	+ 16,11	+ 4 096	+ 8,84
Дебіторська заборгованість	13	50	820	+37	+284,62	+770	+ 64
Грошові кошти	5680	2792	2434	-2888	-50,85	-358	-12,83
Інші оборотні активи	11667	11667	11675	-	-	+8	+0,06

Виходячи з табл. 1, можна зробити наступні висновки: вартість активів підприємства «Україна» збільшуються кожного року: у 2017 р. на 13 263 грн., а в 2018 р. на 13 976 грн. Збільшення активів є доказом розвитку потенціалу підприємства, закупівлею основних засобів (обладнання, машин, інвентарну, транспорту). Приріст необоротних активів може бути пов'язаний з купівлею основних засобів. Рівень розвитку підприємства можна добре прослідкувати завдяки оновленню застарілого обладнання на нове. Необоротні активи зросли за 2017 р. на 6 835 тис. грн., а за 2018 р. на 18 880 тис. грн. Дебіторська заборгованість підприємства зростає з кожним роком, так у 2017 р. на 37 тис. грн., а в 2018 р. на 770 тис. грн., на

даний момент можна зробити висновок, що боржників на у підприємства з кожним роком стає все більше.

Щоб краще побачити картину фінансового стану, необхідно провести дослідження джерел підприємства (табл. 2). Виходячи з табл. 2, ми бачимо, що валовий прибуток підприємства з кожним роком зменшується, а отже, підприємство не має розвитку і на це можуть впливати різні чинники, такі як зменшення надання послуг, незалучення нових покупців, збільшення собівартості послуг.

Інший прибуток підприємства зростає у 2017 р. на 73 917 тис. грн., а в 2018 р. на 23 218 тис. грн. – це може бути пов'язано з отриманням дивідендів або отримання доходу від дочірніх підприємств.

Таблиця 2

Аналіз динаміки та структури джерел утворення Державного авіаційного підприємства «Україна» за 2016-2018 рр.

Показники	2016 (тис. грн.)	2017 (тис. грн.)	2018 (тис. грн.)	Відхилення 2017 / 2016 рр.		Відхилення 2018 / 2017 рр.	
				Абсолютне відхилення, тис. грн.	Відносне відхилення, %	Абсолютне відхилення, тис. грн.	Відносне відхилення, %
Валовий прибуток	1936	935	147	- 1001	-51,7	-788	-84,28
Інші операційний прибуток	159048	232 965	256183	+ 73 917	46,47	23 218	+9,97
Чистий дохід від реалізації наданих послуг	36 184	37220	35298	+ 1036	2,86	- 1922	-5,16
Собівартість реалізованої продукції	34 248	36285	35151	+2037	+5,95	-1134	-3,13
Чистий фінансовий результат	201	66	38	-135	-67,16	-28	-42,42
Фондомісткість	14,20	21,12	13,57	6,92	48,73	-7,55	35,75
Фондовідача	0,070	0,047	0,074	-0,023	-32,86	0,027	57,45

Собівартість реалізованої продукції у 2017 р. зросла на 2037 тис. грн. це може відбутися через збільшення вартості палива, але у 2018 р. собівартість знизилася на -1134 тис. грн. можливо через впровадження нової техніки або використання нових видів сировини, матеріалів, енергоносіїв.

Фондомісткість показує величину вартості основних фондів, що припадає на одиницю послуги, випущеної компанією. У 2017 р. вона зросла на 6,92 тис. грн., але у 2018 р. знизилася на 7,55 тис. грн. У 2017 р. відбулося зниження фондовідачі, але вона не завжди відображає рівень господарської діяльності підприємства й ефективності використання основних фондів це може бути через введення в дію нових складів, які не приймають участь в наданні послуг даного підприємства, а в 2018 р. фондовідача збільшилася на 57,45 %.

ВИСНОВКИ

Проаналізувавши діяльність авіаційного підприємства «Україна» можемо зробити не дуже позитивні висновки. Це пояснюється тим, що з кожним роком дебіторська заборгованість зростає, а валовий прибуток, грошові кошти навпаки зменшуються. Отже, підприємству є над чим працювати, також є позитивні моменти, наприклад, операційний прибуток зростає, активи підприємства збільшуються з кожним роком. Підприємству необхідно знаходити нові шляхи збільшення свого прибутку та зменшення собівартості, тому що одна з головних цілей кожної компанії це збільшення прибутку та мінімізації витрат.

Компанія працює виключно на чартерних рейсах, якби вона запускала регулярні рейси це дуже б вплинуло на її дохід. Авіаційному підприємству необхідно залучати нових клієнтів, щоб збільшити кількість авіаційних перевезень, можливо варто змінити маркетингову стратегію та запустити рекламу свого підприємства, щоб більша кількість споживачів дізналась про існування компанії.

Список використаних джерел

1. Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» від 07.02.2013 № 73. Офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>

2. Лахтінова Л.А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання: КНЕУ, Київ, 2015. 387 с.

3. Ковалевська А.В. Критичний аналіз методів оцінки фінансового стану підприємства: Бізнес Інформ, 2017. № 3. 163-169 с.

4. Ковтуненко Ю.В. Методичні основи аналізу фінансового стану промислового підприємства, Економіка. Фінанси. Право. 2016, № 8. 40-41 с.

5. Коробов М.Я. Фінансово-економічний аналіз підприємства. Київ, 2016. 378 с.5.

6. Ползова В.М. Сучасні підходи до оцінки фінансового стану підприємства. Вісник Хмельницького національного університету. 2017. № 5. 78-83. с.

7. Олійник О.В. Стан економічного аналізу в Україні: проблеми адаптивності до інституційних запитів. 2018. № 1 (16). 158-169. с.

8. Терещенко О.О. Антикризисне фінансове управління на підприємстві. Київ, КНЕУ, 2016. С. 9.

9. Головний сайт Державного авіаційного підприємства «Україна». URL: <https://saeukraine.org.ua/>

References

1. Regulation (standard) of accounting 1 "General requirements for financial statements" of 07.02.2013 No. 73. Official site. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/> (in Ukrainian).

2. Lakhtinova L.A. Financial analysis of economic entities: KNEU, Kyiv, 2015. 387 p. (in Ukrainian).

3. Kovalevska A.V. A Critical Analysis of Methods of Assessing the Financial Condition of an Enterprise: Business Inform, 2017. No. 3. 163-169 pp. (in Ukrainian).

4. Kovtunenکو Yu.V. Methodical basis of the analysis of the financial state of an industrial enterprise, Economics. Finances. Right. 2016, No. 8. 40-41 p. (in Ukrainian).

5. Korobov N.Y. Financial and economic analysis of the enterprise. Kyiv, 2016. 378 p. (in Ukrainian).

6. Polzova V.M. Modern approaches to assessing the financial condition of an enterprise. Bulletin of Khmelnytsky National University. 2017. № 5. 78-83 pp. (in Ukrainian).

7. Oliynyk O.V. State of Economic Analysis in Ukraine: Problems of Adaptability to Institutional Inquiries. 2018. No. 1 (16). 158-169 pp. (in Ukrainian).

8. Tereshchenko O.O. Crisis financial management at the enterprise. Kyiv, KNEU, 2016. 9 p. (in Ukrainian).

9. Main site of the State Aviation Enterprise "Ukraine". URL: <https://saeukraine.org.ua/> ((in Ukrainian).

ТАБЕНСЬКА

Оксана Ігорівна

oksana.tabenska.68@gmail.com

УДК 338.48-025.27

ОСНОВНІ ПЕРЕВАГИ КЛАСТЕРНОЇ МОДЕЛІ ОРГАНІЗАЦІЇ
ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ У РЕГІОНІMAIN ADVANTAGES OF THE CLUSTER MODEL OF THE TOURIST
BUSINESS ORGANIZATION IN THE REGION

к.е.н., старший викладач,
Вінницький національний аграрний
університет

DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2020.3.4>

TABENSKA Oksana Ihorivna – PhD in Economics, Senior Lecturer, Vinnytsia National Agrarian University

У статті досліджено роль Європейського Союзу в об'єднанні Східної і Західної Європи, у розвитку стабільної економічної та соціальної ситуації у Німеччині. Розглянуто розвиток системи місцевого самоврядування, на прикладі громад землі Бранденбург, де акцент був зроблений на туризм і кіноіндустрію. Досліджено використання місцевих науково-дослідницьких організацій та їх інтеграції, розвиток нових сфер бізнесу, стартапів. Проаналізовано готелі та заклади харчування міста Котбуса, переваги створення проектної моделі туристично-рекреаційного кластера "Котбус" для розвитку регіону.

* * *

В статье исследована роль Европейского Союза в объединении Восточной и Западной Европы, в развитии стабильной экономической и социальной ситуации в Германии. Рассмотрено развитие системы местного самоуправления на примере общин земли Бранденбург, где акцент был сделан на туризм и киноиндустрию. Исследовано использование местных научно-исследовательских организаций и их интеграции, развитие новых сфер бизнеса, стартапов. Проанализированы гостиницы и учреждения питания города Котбуса, преимущества создания проектной модели туристско-рекреационной кластера "Котбус" для развития региона.

* * *

Introduction. The article explores the role of the European Union in the unification of Eastern and Western Europe, in the development of a stable economic and social situation in Germany, the development of tourism in Brandenburg, namely in the city of Cottbus.

The purpose of the paper is to explore to develop the tourism sector in Germany, to create a design model for the Cottbus tourist and recreational cluster.

Results. Germany is a special country trying to overcome the negative consequences of the tragic past. The two world wars are reflected in the architecture, cultural and historical monuments. The European Union is a new political institution created by nation-states after World War II. The European Union is now achieving economic and political integration, and this process is one of its most ambitious projects. Using the author's own experience, we have analyzed the changes that took place in the German city of Cottbus over a rather long historical period, namely: in the German Democratic Republic and after the unification of Germany. Cottbus hotels and restaurants are being researched to help cater to such top tourist needs as accommodation and food. The Cottbus Tourism and Recreation Cluster will enhance the region's competitiveness and integrate the management, research, hotels, restaurants, travel agencies, museums, festivals, exhibitions, fairs, zoos, planetariums, castles and other structures.

Conclusion. Therefore, it is precisely through the cooperation of public authorities, scientific, research institutions, tourist agencies, hotel and restaurant complexes, information-tourist centers, transport companies, banking institutions, insurance companies that the competitiveness of enterprises and organizations increases, a synergistic effect arises. Research on the problems and prospects of green tourism development in Germany needs to be continued.

Ключові слова: туризм, конкурентоспроможність, кластер, інноваційна кластерна модель, синергійний ефект, інтеграція, інтеграційні процеси, підприємницька діяльність, інноваційна модель підприємницької діяльності, кластери, фестивалі, виставки, ярмарки, екскурсії, проекти, підприємства готельно-ресторанного бізнесу та туризму

Ключевые слова: туризм, конкурентоспособность, кластер, инновационная кластерная модель, синергитический эффект, интеграция, интеграционные процессы, предпринимательская деятельность, инновационная модель предпринимательской деятельности, кластеры, фестивали, выставки, ярмарки, экскурсии, проекты, предприятия гостинично-ресторанного бизнеса и туризма

Keyword: tourism, competitiveness, cluster, innovation cluster model, synergistic effect, integration, integration processes, entrepreneurial activity, innovative model of business activity, clusters, festivals, exhibitions, fairs, excursions, projects, hotel and restaurant business, tourism

ВСТУП

На сучасному етапі проблеми розвитку і взаємодії регіонів є надзвичайно актуальними. Ефективний розвиток регіонів залежить від зовнішніх та внутрішніх

факторів. Особливу увагу необхідно звернути на діяльність туристично-рекреаційних кластерів. Об'єднання у кластерні мережі дозволяє використати інноваційний потенціал регіону, удосконалити якість туристичних послуг.

Цілі та критерії соціально-економічного розвитку регіону досліджує вчений-економіст А.В. Бурдун, клас-терний підхід до формування та розвитку туристських дестинацій з урахуванням туристського потенціалу міст аналізує вчений К.К. Войтенко, а також Програма для України з розширення прав і можливостей на місцевому рівні, підзвітності та розвитку "U-LEAD з Європою", яка спільно фінансується Європейським Союзом та його країнами-членами Данією, Естонією, Німеччиною, Польщею та Швецією розглядає регіональні полюси зростання, розуміння інструменту, аналіз передумов його успіху і виявлення принципів для можливості перенесення в український контекст, вчений-економіст І.М. Дишловий досліджує питання формування та функціонування кластерів у рекреаційно-туристичному комплексі регіону.

Забезпечення сталого соціально-економічного розвитку регіонів, підвищення їх конкурентоздатності неможливі без подолання проблем міжрегіональних відмінностей, ліквідації кризових явищ і відсталості у розвитку окремих територій країни. В управлінні економічним розвитком окремого регіону доцільно виділяти всі вищенаведені відносно самостійні цілі й здійснювати моніторинг їх досягнення. Зокрема, разом з моніторингом стану регіонального виробництва і динамікою грошових доходів населення необхідно відстежувати й інші найважливіші параметри економічного розвитку.

Наявність і рівень якості освіти, дитячих садів, інших освітніх установ і їх доступність, а також рівень освіти і кваліфікації людей – найважливіші параметри рівня розвитку будь-якого регіону. Постачання продуктами харчування, контроль за їх якістю, дотримання прав споживачів на роздрібному ринку – це також параметри оцінки рівня регіонального розвитку.

Рівень фізичного і психічного здоров'я населення, тривалість життя, рівень розвитку системи охорони здоров'я та її доступність, стан навколишнього середовища – також важливі критерії оцінки соціально-економічного розвитку регіону.

На постіндустріальній стадії розвитку міста або регіону головним чинником, що визначає його добробут, стає рівень розвитку регіональної інфраструктури. Наскільки розвинені дороги, зв'язок, житловий сектор, сфера послуг і індустрія розваг, наскільки доступні офісні приміщення, наскільки низький рівень злочинності і забезпечено місто кваліфікованими кадрами – все це визначає потенціал розвитку постіндустріального регіону.

Наскільки вся інфраструктура регіону здатна прийняти новий вигляд бізнесу і нових людей, наскільки швидко і ефективно може вся регіональна інфраструктура пристосуватися до нових умов – усе це визначає потенціал постіндустріального розвитку [1, с. 1-10].

МЕТА роботи – використовуючи власний досвід автора статті проаналізувати зміни, які відбулися у німецькому місті Котбусі протягом тривалого історичного періоду, а саме: у Німецькій Демократичній Республіці та після об'єднання Німеччини.

Проаналізувати діяльність готелів та закладів харчування міста Котбуса, переваги створення проектною моделі туристично-рекреаційного кластера "Котбус".

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, нормативно-правові акти.

РЕЗУЛЬТАТИ

Німеччина особлива країна, яка намагається подолати негативні наслідки трагічного минулого. Дві світові війни залишили своє відображення в архітектурі, культурно-історичних пам'ятках. Значна частина міст, містечок та сіл була зруйнована. Після другої світової війни Німеччину було поділено на 4 зони окупації. Дані сектори були підконтрольні урядам СРСР, США, Великої Британії та Франції.

Економічна, політична та соціальна співпраця 6 європейських країн, а саме: Німеччини, Італії, Франції, Бельгії, Нідерландів та Люксембургу започаткувала створення у 1951 р. "Європейської Спільноти з вугілля і сталі", а у 1957 р. – "Європейської Економічної Спільноти" та "Європейської Спільноти з атомної енергії".

Європейський Союз – нова політична інституція, створена національними державами після другої світової війни. Його головна мета – уникання війни, зміцнення державної влади і подолання бідності та руїни, спричинених двома світовими війнами. Безпосередньо тепер Європейський Союз досягає економічної та політичної інтеграції, і цей процес – один з найамбіциозніших проєктів, які реалізовувала коли-небудь будь-яка наднаціональна політична інституція у світі.

Прихильність до ліберальних демократичних методів як засобів, які уможливають співпрацю, становить головну рису, яка об'єднує європейців і стала однією з визначальних характеристик Європейського Союзу. Східна і Західна Європа об'єднані спільним досвідом процвітання і прогресу, втіленого в Європейському Союзі.

Кінець "холодної війни", позначений розпадом Радянського Союзу (1989-1991 рр.), посприяв значним змінам і в Західній, і в Східній Європі. На Заході він зумовив трансформації соціалістичних та комуністичних партій і започаткував пошуки нових політичних ідеологій, здатних процвітати у світі, де утвердився глобальний капіталізм і вже немає комунізму.

Крім того, він додав нової сили ідеї більшої політичної інтеграції Європейського Союзу і дав Німеччині змогу стати провідною державою Європейського Союзу. До того ж падіння Берлінського муру стало початком процесу розширення Європейського Союзу, до якого ввійшли країни Центральної та Східної Європи [2, с. 142-153].

Територія сучасного Бранденбурга ввійшла до радянської зони окупації, в якій було видано Демократичне положення про громадян 1946 р., яке поширювалося поряд з Бранденбургом на Померанію, Саксонію, Тюрінгію та Саксонію – Ангальт. Земля Бранденбург, наприклад, була поділена на три округи: Котбус, Франкфурт-на-Одері та Потсдам.

З об'єднанням Німеччини і кінцем комуністичної Німецької Демократичної республіки (НДР), п'ятьом колишнім регіонам НДР у Східній Німеччині довелося змінити всю свою економічну і політичну систему з планової економіки на ринкову економіку, орієнтовану на приватний сектор.

Це вимагало появи нових економічних структур, нових способів мислення і вимог стосовно навчання з боку всіх зацікавлених сторін колишньої системи, а також створення нових інститутів і нових структур економічної підтримки. Крім залучення інвесторів до загального процесу приватизації, акцент був зроблений на забезпеченні й зміцненні стабільності традиційних для НДР галузевих полюсів у різних частинах землі Бранденбург (Bestandssicherung). Це включало туризм і кіноіндустрію навколо Потсдама і Гафельланда, а також сприяння розвитку промисловості в середніх містах.

Більше уваги стало приділятися використанню місцевих науково-дослідницьких організацій та їх інтеграції у сприяння розвитку нових сфер бізнесу і стартапів. Це також був час, коли кластерна політика і зміцнення ендегенних потенціалів стали більш прийнятними в межах ЄС загалом, а не тільки в Бранденбурзі [3, с. 4-9].

Кластери у Німеччині вважаються найбільш вдалою та ефективною формою інвестиційно-інноваційного розвитку регіонів країни. При цьому процеси кластеризації характеризуються значною централізацією. Якщо на початкових етапах кластерні утворення тут створювалися спонтанно та хаотично, то нині кластери у Німеччині формуються за активної підтримки держави, яка реалізується через механізм забезпечення наукових закладів сучасним обладнанням та підтримки їх фінансовими ресурсами. У різних регіонах Німеччини можна простежити локальну специфіку кластерних утворень.

Виходячи з вищезазначеного, можемо зробити висновки – у країнах світу існують національні особливості кластерної політики, що зумовлено традиціями і культурою процесу формування політики в них загалом, а також обраною концепцією кластеризації. Крім того, кластерні політики держав розрізняються за ступенем втручання органів влади у процес створення кластерів та напрямків участі владних структур у здійсненні кластерних процесів [4, с. 214-223].

Розглянемо необхідні умови для створення проектної моделі кластера у місті Котбус (земля Бранденбург). Створення туристично-рекреаційного кластера “Котбус” забезпечить виробничо-технологічну та інформаційну взаємодію органів державної влади, туристичних агенцій, закладів громадського харчування, готельно-ресторанних комплексів, музейних установ, інформаційно-маркетингових центрів, засобів масової інформації, навчальних закладів та науково-дослідних установ з метою створення спільного туристичного продукту.

Котбус – місто в східній частині Німеччини, розташоване на річці Шпрее і трьох залізничних лініях у 100 км від Берліна. Вважається культурним і політичним центром сорбського населення в Нижній Лужиці.

Туристам з дітьми в Котбусі буде цікаво відвідати планетарій Зенфтенберг, він знаходиться в найближчих околицях міста. Його відкриття відбулося в 1966 р., але екскурсії у ньому все одно залишаються неймовірно цікавими і пізнавальними. Тут встановлено дуже потужний проектор, який може відображати до 6000 небесних тіл.

Котбус – чудове місце для проведення сімейного відпочинку. Тут є як пам'ятки та музеї, які були б цікаві кожному члену сім'ї (палац і парк Браніца, Котбуський театр, Фармацевтичний музей), так і заклади для активного проведення часу (різні розважальні центри). Провести час тут можна як безтурботно гуляючи по парку, так і займаючись активним дозвіллям (відвідування розважальних комплексів, велопогулянка).

Tierpark Cottbus можна поглянути на самих різних тварин, що мешкають в усіх кінцях світу, – тигрів, динозаврів, оленів, пінгвінів, верблюдів, тапірів, пеліканів, ведмедів. Як в будь-якому іншому зоопарку Німеччини, тут догляду за тваринами приділено особливу увагу. Крім того, огорож в парку мінімум, за рахунок цього створюється відчуття, ніби-то глядачі відвідують сафари. Ну а ті враження, які можна отримати, не йдуть в порівняння ні з чим – настільки вони приємні [5].

Розглянемо структурні елементи туристично-рекреаційного кластера – готельно-ресторанні комплекси. Розташований у самому серці Cottbus, Altstadtotel Am Theater є ідеальним місцем для знайомства з Котбусом. Саме звідси гості можуть насолоджуватися легким доступом до всього, що це чудове місто може запропонувати. Через безпосередню близькість до таких пам'яток, як театр Котбуса, вулиця Шпрембергер, Виставка Котбус, відвідувачі просто полюблять його за це місцерозташування. Пропонуючи гостям широкий спектр послуг та чудовий сервіс, Altstadtotel Am Theater прагне організувати ваше перебування максимально комфортним. Для комфорту та зручності гостей, готель пропонує обслуговування в номерах, трансфер готель/аеропорт, конференц-зали, сімейний номер, газети. Проживання у готелі має високу ступінь комфортності, є підігрів, можливість замовлення дзвінка-будильника, письмовий стіл, міні-бар, балкон у кожному номері.

Крім того, власники готелю нададуть вам повну інформацію про те, що ви повинні побачити під час вашого перебування тут. Незалежно від мети вашого візиту, Altstadtotel Am Theater є відмінним вибором для вашого перебування в Котбусі [6].

Необхідно зазначити, що у Котбусі значна кількість привабливих дизайнерських готелів, в самому центрі міста знаходиться сучасний SORAT Hotel Cottbus. Він займається ефективним історичним будівництвом і пропонує на вибір туристам просто гарні номери з оформленням білого кольору.

Узагальнюють композицію аксесуари червоного кольору: дизайнерські килими та тканини, а також предмети меблів і підібрані в тонких композиціях з живих квітів.

Іншу історичну будівлю в південній частині міста займає готель Hotel Am Seegraben, який оточує гарний доглянутий сад. Готель сподобається тим, хто віддає перевагу відпочивати в стильній сучасній атмосфері, його номери були декоровані у світлих тонах і укомплектовані суворими меблями із світлого дерева. Вишукані нотки кімнатам надають килимове покриття і штори лавандового кольору, номери прикрашають ефектні сучасні картини і яскраві світильники. У загальнодоступних зонах готелю можна побачити значну кількість цікавих картин, гарних меблів у стилі

минутих років та оригінальні елементи сучасного оздоблення.

У числі найбільш вишуканих готелів Котбуса обов'язково варто виділити Radisson Blu Hotel Cottbus. Вишуканий готель з витонченою романтичною атмосферою знаходиться у кількох кроках від залізничного вокзалу, він має власний спа-салон і тренажерний зал. Всі гості готелю отримують право вільного доступу до спа-центру, в якому є кілька видів сауни і великий критий басейн з закритим дахом.

Розташований в готелі ресторан Bistro Arcade спеціалізується на приготуванні страв високої кухні і відмінно підходить для проведення урочистих заходів, в ньому є просторий банкетний зал з вишуканим оформленням [6].

У місті є кілька закладів, які були б цікаві будь-якому члену з сім'ї, а особливо дітям. Мова йде про

ресторанчики і кафе з чудовими десертами. Такими є, наприклад, Da Capo Eiscafé, куди неодмінно варто прийти всім любителям морозива і заморожених десертів.

У місті працює значна кількість цікавих музеїв, а найбагатшим художнім музеєм вважається Kunstmuseum Dieckhoff. У ньому зібрані роботи відомих художників Східної Німеччини, тут можна побачити скульптури і картини самих різних стилістичних напрямків [5].

Отже, туристичний кластер об'єднує для підвищення конкурентоспроможності регіону: управлінський, науково-дослідний сектор, готелі, ресторани, туристичні фірми, музеї, фестивалі, виставки, ярмарки, зоопарки, планетарії, замки та інші структури. Проектна модель туристичного кластера міста "Котбус" відображена на рис. 1.

Рис. 1. Проектна модель туристично-рекреаційного кластера "Котбус"

Для формування та розвитку конкурентних туристських дестинацій в туризмі широко використовується кластерний підхід. У стратегії розвитку регіонів кластерний підхід являє собою форму територіально-галузевої організації виробництва, що сприяє реалізації інноваційних підприємницьких проектів економічного розвитку, обумовлюють синергійний ефект взаємодії з науковими, проектними інститутами при зацікавле-

ній участі регіональних і муніципальних органів управління [7, с. 26-31].

Крім того, кластерний підхід у сфері туризму активізує підприємництво через концентрацію ділової активності, тому сприяє створенню робочих місць, доходів, поліпшенню якості туристичних послуг, життя населення на території його запровадження. Досягається це завдяки зростанню конкурентоспроможності,

можливості інтеграції інтелектуальних, природно-рекреаційних, трудових, фінансових матеріальних ресурсів у забезпеченні якості виробництва та послуг, що надаються.

Об'єднання в кластерні мережі посилює роль дрібного середнього підприємництва, дозволяє використати його інноваційний потенціал, розширює можливості виходу на світовий ринок [8, с. 79-89].

ВИСНОВКИ

Отже, за допомогою кластерної форми організації підприємства можна вдосконалити механізм управління, посилити спеціалізацію, кооперацію, раціонально використовувати територіальний поділ та ресурси. Також кластерний механізм покращує рівень життя населення, підвищує конкурентоспроможність бізнесу, розташованого на певній території, підтримує ефективний бізнес-клімат, який збільшує переваги задіяних компаній та забезпечує перехід до комплексного використання потенціалу всієї держави.

У статті досліджені елементи європейської ідентичності, розвиток сфери туризму у Німеччині. Використовуючи власний досвід автора статті, проаналізовані зміни, які відбулися у німецькому місті Котбус протягом досить тривалого історичного періоду, а саме: у Німецькій Демократичній Республіці та після об'єднання Німеччини.

Досліджено готелі та заклади харчування міста Котбуса, які сприяють задоволенню таких першочергових потреб туристів, як проживання й харчування.

Туристично-рекреаційний кластер "Котбус" забезпечить підвищення конкурентоспроможності регіону та об'єднає: управлінський, науково-дослідний сектор, готелі, ресторани, туристичні фірми, музеї, фестивалі, виставки, ярмарки, зоопарки, планетарій, замки та інші структури.

Список використаних джерел

1. Бурдун А.В. Цілі та критерії соціально-економічного розвитку регіону. *Державне будівництво*. 2008. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2008_1_37.
2. Гібернау М. Ідентичність націй. Київ: Темпора, 2012. 303 с.
3. Регіональні полюси зростання. Розуміння інструменту, аналіз передумов його успіху і виявлення принципів для можливості перенесення в український контекст. 2019. 24 с. URL: http://ck-oda.gov.ua/docs/2019/30052019_2.pdf
4. Смолич Д.В. Міжнародний досвід формування і

розвитку кластерних утворень та можливості його використання в Україні. *Економічні науки. Сер.: Регіональна економіка*. 2013. Вип. 10. С. 214–223. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnre_2013_10_23

5. Пам'ятки Котбуса – що подивитися. Повний гід по знакових місцях. URL: <http://www.orangesmile.com/destinations/cottbus/index.htm>

6. Готелі та ресторани Котбуса. URL: <https://www.agoda.com/uk-ua/altstadthotel-am-theater/hotel/cottbus-de.html?cid=-218>

7. Воїтенко К.К. Кластерний підхід до формування та розвитку туристських дестинацій з урахуванням туристського потенціалу міст. *Комуніальне господарство міст. Сер.: Економіка та управління в туризмі та готельному господарстві*. 2014. Вип. 117. С. 26-31.

8. Дишловий І.М. Питання формування та функціонування кластерів у рекреаційно-туристичному комплексі регіону. *Економічні інновації*. 2011. Вип. 44. С. 79-89.

References

1. Burdun A.V. Objectives and criteria of socio-economic development of the region. *State building*. 2008. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2008_1_37. (in Ukrainian).
2. Hibernau M. Identity of Nations. Kyiv: Tempora, 2012. 303 p. (in Ukrainian).
3. Regional growth poles. Understanding the instrument, analyzing the prerequisites for its success and identifying principles for transferability to the Ukrainian context. 2019. 24 p. URL: http://ck-oda.gov.ua/docs/2019/30052019_2.pdf (in Ukrainian).
4. Smolych D.V. International experience in the formation and development of cluster entities and the possibility of its use in Ukraine. *Economic sciences. Ser.: Regional Economy*. 2013. Issue 10. pp. 214–223. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnre_2013_10_23 (in Ukrainian).
5. Cottbus sights - what to see. Complete guide to landmarks. URL: <http://www.orangesmile.com/destinations/cottbus/index.htm> (in Ukrainian).
6. Cottbus Hotels and Restaurants. URL: <https://www.agoda.com/en-US/altstadthotel-am-theater/hotel/cottbus-de.html?cid=-218> (in Russian).
7. Voitenko K.K. Cluster approach to the formation and development of tourist destinations, taking into account the tourism potential of cities. *Utilities of cities. Ser.: Economics and Management in Tourism and Hospitality*. 2014. Vol. 117. pp. 26-31. (in Ukrainian).
8. Dyshlovyi I.M. Issues of formation and functioning of clusters in the recreational and tourist complex of the region. *Economic innovation*. 2011. 44. pp. 79-89. (in Ukrainian).

ДЕРГАЧОВАВікторія Вікторівна
dergacheva.viktoria@gmail.comд.е.н., професор, зав. кафедри,
Національний технічний
університет України "Київський
політехнічний інститут імені Ігоря
Сікорського"**ГОЛЮК**Вікторія Ярославівна
V_Goliuk@ukr.netк.е.н., доцент, Національний технічний
університет України "Київський
політехнічний інститут імені Ігоря
Сікорського"**ЗГУРОВСЬКИЙ**

Олександр Михайлович

к.е.н., доцент, Національний технічний
університет України "Київський
політехнічний інститут імені Ігоря
Сікорського"

УДК 339.9

ТРЕНДИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ**DEVELOPMENT TRENDS OF THE CURRENT GLOBAL ECONOMY**DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2020.3.5>**DERHACHOVA Viktoriia Viktorivna** – Doctor of Economics, Professor, Head of department, National Technical University of Ukraine "KPI after Ihor Sikorskyi"**HOLIUK Viktoriia Yaroslavivna** – PhD in Economics, Associate Professor, National Technical University of Ukraine "KPI after Ihor Sikorskyi"**ZGHUROVSKIY Oleksandr Mykhailovych** – PhD in Economics, Associate Professor, National Technical University of Ukraine "KPI after Ihor Sikorskyi"

У результаті дослідження встановлено, що серед основних трендів, які визначають майбутнє світового господарства, найбільш вагомими є економічна конвергенція, глобалізація, зміни у рейтингу лідерів за темпами економічного зростання, швидкий розвиток ринку криптовалют, збільшення рівня заборгованості країн світу, зміни на демографічній карті. У дослідженні з огляду на сучасні тренди розвитку світового господарства визначено перспективи модифікації економічної карти світу, зокрема, збільшення темпів розвитку азійських економік, зростання кількості населення та інтенсивна урбанізація окремих країн Азії та Африки, сповільнення економічного розвитку розвинутих країн та збереження тенденції старіння європейських націй.

* * *

В результате исследования определено, что среди основных трендов, определяющих будущее мирового хозяйства, наиболее значимыми являются экономическая конвергенция, глобализация, изменения в рейтинге лидеров по темпам экономического роста, быстрое развитие рынка криптовалют, увеличение уровня задолженности стран мира, изменения на демографической карте. В исследовании, учитывая современные тренды развития мирового хозяйства, определены перспективы модификации экономической карты мира, в частности увеличение темпов развития азиатских экономик, рост населения и интенсивная урбанизация отдельных стран Азии и Африки, замедление экономического роста развитых стран и сохранение тенденции старения европейских наций.

* * *

Nowadays modern economics is going through a lot of changes, that makes Ukrainian businessmen track its all current trends to support the necessary level of competitiveness on the world market.

The purpose of the paper is to research the current trends of the global economy and identify its prospects.

The study has brought the following results. The authors identified that among the most significant trends that determine the future of the global economy are the following: economic convergence, globalization, changes in the ranking of economic growth leaders in favor of Asian countries, the growth of cryptocurrency markets, constant growth of the global debt, changes in the demographic map in favor of African countries. China, which has been considered to be the major driver of global economic development for the last decade, will gradually lose its positions to India. The article points out that today we can observe a phenomenon of economic convergence, which approximates level of economic development of different countries through faster growth rates of gross domestic products in developing countries compared to developed countries. The main causes of economic convergence include globalization, which has contributed to the spread of know-how, decline in the working-age population in developed countries compared to the rest of the world, increase in labor productivity in developing countries, and redistribution of the labor force of these countries toward higher productivity sectors.

The study identifies the prospects for modifying the economic map of the world based on the following factors: increase in the rate of development of Asian economies, population growth and urbanization of certain countries in Asia and Africa, slowdown in the economic development of developed countries and the aging of European nations. The article identifies that all of these trends take place in the framework of the fourth industrial revolution, which largely determines these changes, shaping the sectoral and geographical structure of the global economic development and employment.

Ключові слова: тренд, економічний розвиток, глобальна економіка, економічна конвергенція, заборгованість, криптовалюта

Ключевые слова: тренд, экономическое развитие, глобальная экономика, экономическая конвергенция, задолженность, криптовалюта

Keywords: trend, economic development, global economy, economic convergence, debt, cryptocurrency

ВСТУП

Нині економіка кожної країни дедалі більше інтегрується до світового економічного простору, що є невід'ємною складовою її економічного розвитку. Кожен економічний суб'єкт у формуванні стратегії своєї господарської діяльності повинен враховувати тенденції розвитку світового господарства. Тому актуальність дослідження поточного стану та тенденцій розвитку глобальної економіки з кожним роком зростає.

Моделі та тенденції розвитку світового господарства були і залишаються предметом багатьох досліджень, зокрема авторства таких науковців: С. Біла [1], К. Георгієва [8], К. Дервіш [2], Н. Мартін [3], О. Ніколайчук [4], О. Полянська [5], В. Ромей [10], Дж. Рід [10], С. Савченко [3] та ін. Однак, незважаючи на чималий доробок науковців у даному напрямі, постійні зміни на геоекономічній карті світу визначають актуальність цього дослідження.

МЕТА статті – виокремлення основних тенденцій розвитку сучасної глобальної економіки та визначення її перспектив.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною базою дослідження виступили загальнонаукові методи, такі як: абстрактно-логічний метод для узагальнення інформації про сучасні тренди розвитку міжнародної економіки, методи індукції та дедукції для здійснення умовиводів на основі проаналізованої теоретичної бази, зокрема, у дослідженні явища економічної конвергенції, методи порівняння та систематизації у порівнянні темпів розвитку країн та інтенсивності впровадження ними інновацій.

РЕЗУЛЬТАТИ

Сучасна глобальна економіка характеризується низкою трендів, які нині формують напрями її розвитку та визначатимуть їх надалі. Одним з них є економічна конвергенція, яка уже протягом багатьох років формує географію світового економічного розвитку і визначатиме її і надалі. Економічною конвергенцією називається явище, що передбачає зближення рівня економічного розвитку різних країн за рахунок швидших темпів зростання ВВП у країнах, що розвиваються, порівняно з розвинутими країнами. Протягом останнього століття темпи зростання обсягу виробництва у країнах, що розвиваються, залежали від темпів зростання обсягу виробництва в розвинених країнах світу. За високих темпів зростання у розвинених країнах темпи зростання були високі й в країнах, що розвиваються, і навпаки. Однак приблизно з 1990-х рр. темпи зростання доходів на душу населення у країнах з ринком, що формується і країнах, що розвиваються, постійно підвищувалися і нині значно перевищують темпи зростання в країнах з розвинутою економікою. До основних причин економічної конвергенції відносять глобалізацію, яка сприяла поширенню ноу-хау, зменшення кількості працездатного населення у розвинутих країнах порівняно з рештою світу, підвищення продуктивності праці у країнах, що розвиваються, перерозподіл робочої сили цих країн у напрямі галузей з вищою продуктивністю праці. Найбільшою

мірою це стосується енергетики, інфраструктури та сфери послуг. Очікується, що ці тренди збережуться протягом наступних щонайменше 10 років [2]. Хоча темпи зростання китайської економіки знижуються, протягом найближчих років вона (поруч з Індією та Бразилією) залишиться одним з основних драйверів глобального економічного зростання.

Незмінним трендом розвитку сучасної світової економіки залишається глобалізація. Нині вона характеризується наступними закономірностями [1, с.11]:

- темпи зростання міжнародної торгівлі випереджають темпи зростання виробництва, вартісний обсяг послуг у ВВП перевищує обсяг реального виробництва, а вартісний вимір фінансових потоків перевищує трансакції, пов'язані з експортом товарів і послуг;

- змінюється спрямованість і структура міжнародної торгівлі, зростає товарообмін наукомісткою, високотехнологічною продукцією, авторськими правами, ліцензіями та «ноу-хау» між країнами світу; неухильно зростає питома вага послуг (у тому числі фінансових, страхових, інтелектуальних, інформаційних, «креативних» тощо) у структурі міжнародної торгівлі;

- відбувається розширення пропозиції фінансових послуг, зростає їх синергія з діяльністю корпоративного та некорпоративного сектора, сектора загального державного управління, обслуговування домашніх господарств тощо; зростає ступінь фінансової глобалізації, що ґрунтується на прогресуючому зростанні валютних, фондових, кредитних ринків та проникненні їх трансакцій в усі сфери життєдіяльності окремих країн та світового господарства в цілому.

Одним з головних фінансових трендів сучасної глобальної економіки є швидке поширення криптовалют. Сьогодні світовий ринок криптовалют оцінюється у суму понад \$ 200 млрд. [7]. Список компаній, що працюють з криптовалютами, постійно зростає. Криптовалютою можна розплатитися в кафе та інтернет-магазинах. З'являються банкомати, що дозволяють здійснювати операції з біткойнами. У криптовалюті зацікавлені великі, відомі корпорації Інтернет-сфери, наприклад, компанії Google і Apple, на рахунках яких в різних країнах накопичені значні віртуальні кошти [4, с.150].

Не новим, однак не менш важливим фінансовим трендом сучасної глобальної економіки є подальше зростання заборгованості країн світу. Світовий борг (державний і приватний) досяг рекордних показників – \$ 188 трлн або 230 % світового ВВП [9]. Нині найбільший державний борг має США – більше 22 трлн. дол., і він щодня збільшується. Однак найбільш показовим є не абсолютна цифра державного боргу країни, а співвідношення обсягів держборгу до її ВВП. І за цим показником США займає далеко не перше місце, а всього лише 9-е з показником 107,48 % від ВВП з перспективою вирости до 117 % до 2023 р. [5].

Перше місце за співвідношенням держборгу до ВВП займає Японія – 250,91 % від ВВП з абсолютною сумою понад 10 трлн. дол. Такий високий показник пов'язаний перш за все з величезними витратами Японії на соціальну сферу у зв'язку зі стрімким старінням нації. З європейських країн найбільший показ-

ник має Греція – 178% від ВВП на початку 2019 р. або близько 400 млрд. дол. [5]. Слід зазначити, що такий борг має місце за наявності вимоги, затвердженої Пактом стабільності і зростання Євросоюзу, стосовно максимального розміру держборгу не більше 60 % від ВВП.

Основним фактором збільшення світового боргу є приватний сектор, на який зараз припадає майже дві третини від загального рівня заборгованості. Держборг країн, що розвиваються, зараз перебуває на рівні, який в останній раз спостерігався під час боргової кризи 1980-х рр. У країнах з низьким рівнем доходу з 2014 р. різко збільшився обсяг заборгованості [5], що зумовлює боргові проблеми цих країн або можливість їх виникнення. Зростання боргових зобов'язань країн світу обмежує їх макроекономічну політику, стримує інвестиції і у майбутньому може призвести як до їх одноосібного дефолту, так і до ланцюгової реакції з наступним перетворенням на чергову світову фінансову кризу.

Наступним вже досить звичним трендом кінця 20 ст. – початку 21 ст. є швидке зростання економіки країн Азії. Нині в Азії вже проживає більше половини населення планети, там розташовано 21 з 30 найбільших міст світу. Експерти Financial Times розрахували, що протягом 2020 р. азійські економіки за обсягами виробництва обженуть економіки решти світу. Для порівняння: у 2000 р. на Азію припадало трохи більше третини світового виробництва [10].

За зростанням економіки Азії здебільшого стоять Китай і Індія. У 2019 р. китайська економіка зайняла 2 місце у світі після США за обсягами ВВП. З 2000 р. до 2019 р. відсоткова частка ВВП Китаю у світовій економіці збільшилася з 7 % до 19 % [8]. Хоча нині спостерігається зниження темпів зростання китайської економіки, вона все ще залишається серед лідерів за показниками приросту ВВП. Сьогодні економіка деяких китайських міст перевищує цілі країни (наприклад, регіон у дельті річки Янцзи, у який входять кілька міст, має ВВП \$ 2,6 трлн. – більше, ніж ВВП Італії) [8]. Сповільнення росту китайської економіки найперше пов'язують зі зміною його моделі розвитку (з експортоорієнтованої на орієнтовану на внутрішнього споживача – середній клас населення) та торговельним протекціонізмом США. Драйвером економічного зростання Китаю був і поки-що залишається його експортний сектор. Китайська економіка перебуває на 1 місці у світі за обсягами експорту (\$2,494 трлн. у 2018 р., що на 10 % більше аналогічного показника у 2017 р.) [6]. Нині структура китайського експорту змінюється. Зменшується частка низькотехнологічної та трудомісткої продукції і зростає частка електроніки, продукції машинобудування, медичного обладнання, хімії тощо.

Очікується, що надалі КНР буде знижувати темпи економічного зростання, тоді як сусідня Індія, навпаки, буде їх нарощувати. Протягом наступних 10 років ВВП Індії буде рости на 7,5 % в рік і до 2030 р. з шостої економіки світу (з номінальним обсягом ВВП в 2,6 трлн. дол.) стане третьою (з об'ємом ВВП за офіційним обмінним курсом в 6 трлн. дол.). Адже тільки з 2000 р. до 2017 р. економіка Індії зросла в 3,3 рази [3]. У майбутньому за обсягом ВВП за ПКС Індія

може обігнати навіть Сполучені Штати. Очікування вибухового зростання в Індії очікується насамперед з огляду на відносно молоде населення цієї країни, яке може підтримувати зростання споживання та зайнятості. Тоді як у Китаї витрати домогосподарств становлять 40 % ВВП, аналогічний показник у Індії становить 60 %. Прогнозується, що до 2030 р. у країні у сфері виробництва і обслуговування повинно бути створено близько 100 млн. нових робочих місць [3]. Зростання очікується і в інших азійських економіках. Згідно із дослідженнями, опублікованими В. Ромелем та Дж. Рідом у Financial Times [10], прогнозується випереджаюче (відносно країн Європи) збільшення обсягів ВВП у Казахстані, М'ямі, В'єтнамі, Філіпінах, Бангладеші, Індонезії.

Зростання темпів приросту населення буде характерним не лише для Індії та окремих азійських країн. Очікується суттєве збільшення цього показника в Африці, де воно буде поєднуватися з швидкою урбанізацією. До кінця 21 ст. тільки в Африці може бути не менш 13 мегаполісів з чисельністю до 50 млн. осіб, які будуть більшими за Нью-Йорк [8]. Водночас у західних країнах і Китаї темпи зростання кількості населення зменшуються, що супроводжується зниженням темпів економічного зростання.

Розглянуті вище тренди відбуваються в умовах 4-ї промислової революції, яка полягає у розвитку робототехніки, подальшій діджиталізації економіки і автоматизації виробництва і сфери послуг. Внаслідок розвитку цих галузей (насамперед, у розвинених країнах світу) вкрай загостриться проблема безробіття, оскільки будуть ліквідовуватися традиційні робочі місця. Водночас скорочення торкнуться не тільки робітників на заводах, на багатьох з яких виробництво вже зараз значною мірою автоматизовано, але й офісних співробітників, а також осіб, зайнятих у сфері послуг. Очікується, що загалом світовий ринок праці втратить близько семи мільйонів робочих місць, дві третини з яких припадатиме на адміністративні та офісні посади. Перспективною сферою відносно працевлаштування вивільненої робочої сили стане «креативна економіка», тобто така, що тісно пов'язана з використанням інтелектуальної власності та людського капіталу [3]. Широке використання штучного інтелекту зумовить подальше зростання попиту на послуги ІТ-фахівців. Вказані тенденції зумовлять зростання безробіття, насамперед, серед жінок, оскільки вони більшою мірою зайняті у секторі послуг та діловодства, ніж у ІТ-сфері.

ВИСНОВКИ

Розвиток сучасної глобальної економіки зумовлюється низкою тенденцій, частина з яких сформувалася ще у кінці минулого століття, а решта є продуктом сьогодення. Серед основних трендів, які визначають майбутнє світового господарства найбільш вагомими є економічна конвергенція, глобалізація, зміни у рейтингу лідерів за темпами економічного зростання на користь країн Азії, швидкий розвиток науково-технічного сектору та інформаційно-комунікаційних технологій зокрема, зростання ринку криптовалют, збільшення рівня заборгованості країн світу, зміни на демографічній карті на користь країн Африки.

Новизна роботи полягає в наступному: набуло подальшого розвитку дослідження сучасних тенденцій розвитку глобальної економіки, в т.ч. їх фінансові, науково-технічні та демографічні аспекти. Наступні дослідження будуть спрямовані на прогнозування впливу вказаних тенденцій на економіку нашої держави.

Список використаних джерел

1. Біла С. Нові тренди розвитку глобалізаційних процесів. Економічний вісник університету. 2017. № 33/1. С. 7-15.
2. Дервіш К. Конвергенция, взаимозависимость и расхождение. Финансы и развитие. URL: <https://www.imf.org/external/russian/pubs/ft/fandd/2012/09/pdf/dervis.pdf>
3. Мартин Н., Савченко С. «Индустрия 4.0»: что будет с рынком труда. Deutsche Welle. URL: <https://p.dw.com/p/1Hh5k>
4. Николайчук О. Электронная валюта в свете современных правовых и экономических вызовов. Вопросы регулирования экономики. 2017. Т. 8. № 1. С.142-154.
5. Полянская О. Страны мира с самым большим государственным долгом на 2019. Promdevelop. URL: <https://promdevelop.ru/strany-mira-s-samym-bolshim-gosudarstvennym-dolgom-na-2019/>
6. Четыре графика о доминировании Китая в мировой торговле. Vesti. URL: <https://www.vestifinance.ru/articles/74772>
7. Чи гряде амністія криптовалюту. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/2788041-ci-grade-amnistia-kriptokapitalu>
8. Desjardins J. The 8 major forces shaping the future of the global economy. Visual capitalist. URL: <https://www.visualcapitalist.com/the-8-major-forces-shaping-the-future-of-the-global-economy/>
9. Georgieva K. How to use debt wisely. International Monetary Fund. URL: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2019/11/07/sp110719-how-to-use-debt-wisely>
10. Romei V., Reed J. The Asian century is set to begin. Financial times. URL: <https://www.ft.com/content/520cb6f6-2958-11e9-a5ab-ff8ef2b976c7>

References

1. Bila S. New trends in the development of globalization processes. Economical newsletter to university. 2017. № 33/1. pp. 7-15. (in Ukrainian)
2. Dervish K. Convergence, interdependence and discrepancies. Finances and development. URL: <https://www.imf.org/external/russian/pubs/ft/fandd/2012/09/pdf/dervis.pdf> (in Russian)
3. Martin N., Savchenko S. "Industry 4.0": what will happen to the labor market. Deutsche Welle. URL: <https://p.dw.com/p/1Hh5k> (in Russian)
4. Nikolaychuk O. Electronic currency in the light of modern legal and economic challenges. Issues of regulation of the economy. 2017. Vol. 8. № 1. pp. 142-154. (in Russian)
5. Polyanskaya O. The countries of the world with the largest public debt for 2019. Promdevelop. URL: <https://promdevelop.ru/strany-mira-s-samym-bolshim-gosudarstvennym-dolgom-na-2019/> (in Russian)
6. Four graphs on China's dominance in world trade. Vesti. URL: <https://www.vestifinance.ru/articles/74772> (in Russian)
7. Is cryptocurrency amnesty coming. Ukrinform. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/2788041-ci-grade-amnistia-kriptokapitalu> (in Ukrainian)
8. Desjardins J. The 8 major forces shaping the future of the global economy. Visual capitalist. URL: <https://www.visualcapitalist.com/the-8-major-forces-shaping-the-future-of-the-global-economy/>
9. Georgieva K. How to use debt wisely. International Monetary Fund. URL: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2019/11/07/sp110719-how-to-use-debt-wisely>
10. Romei V., Reed J. The Asian century is set to begin. Financial times. URL: <https://www.ft.com/content/520cb6f6-2958-11e9-a5ab-ff8ef2b976c7>

ДВОРНИКІнна Володимирівна
i.dvornyk@ukr.net

УДК 336.201.2:631.11

**МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ Й
ЛІКВІДНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ****THE METHODOLOGICAL ASPECTS OF ASSESSMENT OF SOLVENCY AND
LIQUIDITY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES**к.е.н., старший викладач, ВП
НУБіП України "Ніжинський
агротехнічний інститут"DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2020.3.6>**DVORNYK Inna Volodymyrivna** – PhD in Economics, Senior Lecturer, Nizhyn Agrotechnical Institute

У сучасних умовах пошук можливостей зміцнення фінансового стану та підвищення фінансової стійкості стає пріоритетним завданням господарюючих суб'єктів, що вирішується за допомогою комплексного системного аналізу діяльності підприємства. Метою статті є уточнення методичних засад оцінки показників ліквідності та платоспроможності сільськогосподарських підприємств та визначення напрямів їх підвищення. Узагальнено основні фактори, що впливають на рівень платоспроможності сільськогосподарського підприємства: характер діяльності підприємства, стан запасів, умови розрахунків з дебіторами, стан дебіторської заборгованості. Виокремлено напрями підвищення платоспроможності сільськогосподарського підприємства.

* * *

В современных условиях поиск возможностей укрепления финансового состояния и повышения финансовой устойчивости становится приоритетной задачей хозяйствующих субъектов, решается с помощью комплексного системного анализа деятельности предприятия. Целью статьи является уточнение методических основ оценки показателей ликвидности и платежеспособности сельскохозяйственных предприятий и определение направлений их повышения. Обобщены основные факторы, влияющие на уровень платежеспособности сельскохозяйственного предприятия: характер деятельности предприятия, состояние запасов, условия расчетов с дебиторами, состояние дебиторской задолженности. Выделены направления повышения платежеспособности сельскохозяйственного предприятия.

* * *

In modern conditions, the search for opportunities to strengthen the financial position and increase financial stability becomes a priority task of business entities, which is solved by means of a comprehensive systematic analysis of the enterprise.

The purpose of the paper is to analyze the existing methodological approaches to assess the liquidity and solvency of an agricultural enterprise and to determine the directions of their improvement. Solvency is the presence in the enterprise of funds for repayment by them in due time and in full of their debt obligations arising from credit and other transactions of a monetary nature. Liquidity is a way to maintain solvency. Liquidity of an enterprise includes the concepts of liquidity and balance sheet liquidity. The article summarizes the classification of assets and liabilities of the balance sheet and defines the conditions of its absolute liquidity. The method of estimation of solvency and liquidity indicators is presented. The main factors, that influence the on the level of solvency of an agricultural enterprise, are summarized: nature of the enterprise activity, stock status, terms of settlements with debtors, state of accounts receivable.

Areas of increase of solvency are distinguished: ensuring balance of assets and liabilities, increase of sales volumes and reduction of expenses, coordination of plans of production and sale, ensuring of uninterrupted work of the enterprise, attraction of long-term loans for financing of capital expenses, rational management of available financial resources, including determination of optimal volumes of production stocks control over the shipment of products, compilation of receivables, management of receivables, the collection of receivables in the next period, the use of modern forms of refinancing.

Ключові слова: платоспроможність, ліквідність, фінансовий стан, ліквідні активи, заборгованість, збалансованість**Ключевые слова:** платежеспособность, ликвидность, финансовое состояние, ликвидные активы, задолженность, сбалансированность**Keywords:** solvency, liquidity, financial condition, liquid assets, debt, balance**ВСТУП**

Продовольча безпека України залежить від ефективного функціонування аграрного сектора. Наявність у цій галузі фінансових ресурсів, що забезпечують швидке відновлення основного капіталу, обумовлюється належним рівнем фінансового стану сільськогосподарських підприємств. Це передбачає безперервність фінансово-господарської діяльності та своєчасність оцінки таких важливих показників як ліквідність та платоспроможність, порядок визначення

яких набуває все більшого значення в умовах динамічної ринкової кон'юнктури.

Проблематика ліквідності та платоспроможності суб'єктів господарювання України представлена публікаціями багатьох вчених, серед останніх І.А. Бержанір [1], Л.О. Вдовенко [2], Н.О. Максимова [3], С.В. Мішина [4], С.М. Халатур [5]. Зокрема, дослідниками визначено взаємозв'язок показників та зроблено значний вклад у розробку методологічних і методичних аспектів їх оцінки. І.А. Бланк [6] здійснив

характеристику активів і пасивів підприємства.

Проте поряд із напрацюваннями вчених досі існує низка невирішених питань, що вимагають поглибленого дослідження: визначення особливостей, зумовлених галузевою специфікою, в методиці проведення фінансового аналізу сільськогосподарських підприємств, аналіз структури їх балансу відповідно до ступеня ліквідності активів та терміну оплати пасивів, визначення напрямів підвищення показників платоспроможності та ліквідності.

МЕТА роботи полягає в уточненні методичних засад оцінки показників ліквідності та платоспроможності сільськогосподарських підприємств та визначенні напрямів їх підвищення.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet. Дослідження засноване на методології наукового пізнання та системному аналізі. Для отримання результатів використовувалися методи наукової абстракції, узагальнення, порівняння, аналізу та синтезу, групування, формалізації, логічного аналізу теоретичного і практичного матеріалу.

РЕЗУЛЬТАТИ

Усі суб'єкти господарської діяльності, які функціонують на принципах комерційних розрахунків, в умовах ринкової економіки повинні володіти методикою оцінки фінансового стану підприємства для оперативного управління активами й пасивами, досягнення високих кінцевих результатів та забезпечення стабільності.

За своїм змістом і завданням аналіз фінансового стану сільськогосподарських підприємств майже не відрізняється від аналізу в інших галузях національної економіки, проте має деякі особливості в методиці проведення, зумовлені галузевою специфікою:

- 1) врахування впливу природно-кліматичних умов на результати сільськогосподарського виробництва;
- 2) оцінка сезонного характеру сільськогосподарського виробництва;
- 3) урахування значної тривалості виробничого циклу;
- 4) оцінка якості земельних угідь сільськогосподарського підприємства;
- 5) у сільському господарстві частина готової продукції використовується у власному господарстві;
- 6) розрахунок специфічних показників, що характеризують діяльність підприємства (урожайність, продуктивність худоби, жирність молока тощо);
- 7) врахування можливості широкого використання міжгосподарського та порівняльного аналізу;
- 8) врахування місцезнаходження господарства, що характеризується віддаленістю від районних й обласних центрів, автомобільних і залізничних шляхів, підприємств – переробників сільськогосподарської продукції [3].

Фінансовий стан сільськогосподарського підприємства з позиції короткострокової перспективи оцінюється показниками платоспроможності та ліквідності. Основними завданнями аналізу ліквідності та платоспроможності сільськогосподарських підприємств є:

– визначення відхилень від норм, диспропорцій, структурних деформацій, можливостей виникнення несприятливих і ризикових ситуацій, їх динаміки та факторів, що на них впливають;

– контроль за виконанням прийнятих управлінських рішень, ефективністю використання ресурсів та дотриманням соціальних норм і стандартів [1].

Аналіз економічної літератури та нормативних документів свідчить про наявність різних тлумачень сутності платоспроможності та ліквідності підприємства, протиріч у методичних підходах до розрахунку показників, що формують їх рівень, та загальній оцінці платоспроможності та ліквідності підприємства [5].

Платоспроможність – це наявність у підприємства грошових коштів та їх еквівалентів, достатніх для своєчасного погашення своїх боргових зобов'язань [2].

Переважно вчені визначають ліквідність підприємства як здатність оборотних засобів перетворюватися у грошові кошти, які необхідні для нормального функціонування підприємства, тобто можливість реалізувати наявні засоби (активи) для сплати у відповідні терміни своїх першочергових зобов'язань (пасивів), а також непередбачуваних боргів. Так, Н.В. Тарасенко під ліквідністю розуміє спроможність підприємства перетворювати свої активи на гроші без втрати їх ринкової вартості для покриття всіх необхідних платежів у міру настання їх строків на швидкість здійснення цього перетворення [4]. Ліквідність підприємства включає більш вузькі поняття як ліквідність активів та ліквідність балансу.

Ліквідність активів – характеристика окремих видів активів підприємства стосовно їх здатності до швидкого перетворення у грошову форму без втрати своєї балансової вартості задля забезпечення необхідного рівня платоспроможності підприємства. Ступінь ліквідності активу – проміжок часу, необхідний для його перетворення у грошову форму. Чим менше потрібно часу для інкасації певного активу, тим вища його ліквідність.

На рис. 1 представлено класифікацію активів і пасивів балансу.

Ліквідність балансу – пошук платіжних засобів за рахунок внутрішніх джерел (реалізація активів); передбачає можливість суб'єкта господарювання перетворити активи в готівку й погасити свої платіжні зобов'язання. Якісна відмінність цього поняття від ліквідності активів у тому, що ліквідність балансу відбиває міру погодженості обсягів і ліквідності активів із розмірами та термінами погашення зобов'язань, тоді як ліквідність активів визначається безвідносно до пасиву балансу.

Для оцінки ліквідності балансу необхідно порівнювати підсумки наведених груп активів й пасивів. Баланс вважається абсолютно ліквідним, якщо виконуються наступні вимоги (табл. 1).

Виконання перших трьох нерівностей з необхідністю тягне виконання й четвертої, що свідчить про дотримання мінімальної умови фінансової стійкості – наявності в організації власних оборотних коштів. Рівність постійних пасивів і важкореалізованих активів показує нижню межу платоспроможності за рахунок власних коштів підприємства.

Рис. 1. Класифікація активів і пасивів балансу [сформовано автором на основі [2, 7]]

Таблиця 1

Оцінка ліквідності балансу [сформовано автором]

Критерій	Статті балансу	Критерій	Статті балансу	Умови абсолютної ліквідності балансу
Високоліквідні активи (A1)	1160, 1165	Термінові зобов'язання (П1)	1605-1690	$A1 > P1$
Середньоліквідні активи (A2)	1103-1155, 1190	Короткострокові пасиви (П2)	1660, 1600, 1610	$A2 > P2$
Низьколіквідні активи (A3)	1100-1102	Довгострокові пасиви (П3)	1595	$A3 > P3$
Важкореалізовані активи (A4)	1095	Постійні пасиви (П4)	1495, 1525	$A4 < P4$

Інформаційною базою для оцінки платоспроможності підприємства є: Баланс (Звіт про фінансовий стан), Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід), Звіт про рух грошових коштів, бухгалтерська інформація за поточними розрахунками.

Підприємство може залучати позикові засоби зі сторони, якщо в нього є відповідний імідж у діловому світі й високий рівень інвестиційної привабливості. Відтак, оцінюючи ліквідність підприємства, потрібно враховувати його фінансову гнучкість, тобто здатність позичити кошти з різних джерел, збільшувати акціонерний капітал, продавати активи, швидко реагувати на кон'юнктуру ринку тощо.

Отже, ліквідність балансу, що базується на рівновазі активів і пасивів, є основою (фундаментом) платоспроможності й ліквідності підприємства.

У табл. 2 представлено методику оцінки ліквідності підприємства.

В умовах динамічної ринкової кон'юнктури на питання платоспроможності суб'єктів господарювання звертається особлива увага, оскільки інформація про наявність коштів для покриття зобов'язань необхідна не лише керівникам підприємства для того, щоб прогнозувати фінансову діяльність на перспективу, в оцінці платоспроможності зацікавлені банківські установи у визначенні кредитоспроможності позичальника та підприємства-партнери, що надають комерційний кредит.

У табл. 3 представлено методику оцінки платоспроможності підприємства.

Розрахуємо досліджувані показники на прикладі

фінансової звітності сільськогосподарських підприємств.

Як свідчить аналіз даних табл. 4, у досліджувані роки у розглянутих сільськогосподарських підприємствах Чернігівської області коефіцієнти абсолютної ліквідності нижчі від нормативного значення. У ДП ДГ «Іванівка» та ДП «Семенівкарайагролісгосп» розмір чистого оборотного капіталу є від'ємним значенням, тобто підприємства не забезпечені власними фінансовими ресурсами. Зауважимо, що це господарства державної та комунальної форм власності відповідно.

Аналіз показників платоспроможності досліджуваних підприємств у таблиці 5 показав, що коефіцієнт грошової платоспроможності є нижчим від нормативного значення у всіх господарствах. Спостерігається також зростання коефіцієнта фінансового ризику та зменшення коефіцієнта платоспроможності (автономії), що свідчить про посилення залежності підприємств від позикових коштів. ТОВ АПК "Магнат" та ТОВ «Рожнівка-Агро» відзначаються здатністю фінансувати оборотний капітал за рахунок власних оборотних коштів, проводити активну діяльність в умовах відсутності доступу до позикових коштів і зовнішніх джерел фінансування.

Аналіз фінансового стану сільськогосподарських підприємств свідчить про зниження платоспроможності, що відбувається через зростання дебіторської заборгованості внаслідок відволікання оборотних коштів, фінансування капітальних витрат за рахунок поточних зобов'язань, зменшення власного капіталу, нестабільну фінансову підтримку держави, нерозви-

неність їх кредитування іншими кредитними структурами. Відповідний рівень платоспроможності, що виражається нестачею готівки і наявністю прострочених платежів, може бути випадковим (тимчасовим) і хро-

нічним (тривалим). Тому, аналізуючи стан платоспроможності підприємства, треба розглядати причини фінансових труднощів, частоту їхнього утворення і тривалість прострочених боргів.

Таблиця 2

Показники ліквідності [сформовано автором на основі [2, 5, 7]]

Показник	Методика розрахунку	Нормативне значення	Призначення (опис)
Коефіцієнт покриття (загальної ліквідності)	$\frac{\Phi 1 \text{ р. } 1195}{\Phi 1 \text{ р. } 1695}$	1-2	Індикатор здатності підприємства відповідати за поточними зобов'язаннями за допомогою оборотних активів
Коефіцієнт термінової (швидкої) ліквідності	$\frac{\Phi 1 \text{ р. } (1195 - 1100)}{\Phi 1 \text{ р. } 1695}$	0,5-1 і вище	Вказує на те, що в підприємства досить ліквідних оборотних коштів для своєчасного розрахунку за зобов'язаннями.
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$\frac{\Phi 1 \text{ р. } 1165}{\Phi 1 \text{ р. } 1695}$	0,2 – 0,35	Демонструє частку поточних зобов'язань компанії, яка може бути погашена негайно.
Коефіцієнт критичної ліквідності	$\frac{\Phi 1 \text{ р. } (1195 - 1102 - 1101)}{\Phi 1 \text{ р. } 1695}$	0,8-1,0	Показує на скільки можливо буде погасити поточні зобов'язання, якщо положення стане критичним, виходячи з припущення, що товарно-матеріальні запаси не мають ніякої ліквідаційної вартості.
Чистий оборотний капітал (тис. грн.)	$\Phi 1 \text{ р. } (1195 - 1695)$	> 0	Свідчить про те, наскільки діяльність підприємства забезпечена власними фінансовими ресурсами.

Таблиця 3

Показники платоспроможності [сформовано автором на основі [2, 5, 7]]

Показник	Методика розрахунку	Нормативне значення	Призначення (опис)
Коефіцієнт грошової платоспроможності	$\frac{\Phi 1 \text{ р. } (1160 + 1165)}{\Phi 1 \text{ р. } 1695}$	0,2 – 0,3	Визначається відношенням суми залишків за статтями коштів та їх еквівалентів і поточних фінансових інвестицій до суми залишків за непогашеними поточними зобов'язаннями.
Коефіцієнт ліквідної платоспроможності	$\frac{\Phi 1 \text{ р. } 1195}{\Phi 1 \text{ р. } (1595 + 1695)}$	> 1	Показує, чи вистачить у підприємства всіх оборотних засобів для повної ліквідації своїх боргових зобов'язань.
Коефіцієнт платоспроможності (автономії)	$\frac{\Phi 1 \text{ р. } 1495}{\Phi 1 \text{ р. } 1300}$	> 0,5	Визначає, яку частину активів підприємство здатне профінансувати за рахунок власних фінансових ресурсів.
Коефіцієнт фінансового ризику	$\frac{\Phi 1 \text{ р. } (1595 + 1695)}{\Phi 1 \text{ р. } 1300}$	< 1	Зростання значення показника свідчить про посилення залежності підприємства від позикових коштів.
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами	$\frac{\Phi 1 \text{ р. } (1195 - 1695)}{\Phi 1 \text{ р. } 1195}$	> 0,1	Визначає здатність підприємства фінансувати оборотний капітал за рахунок власних оборотних коштів, проводити активну діяльність в умовах відсутності доступу до позикових коштів і зовнішніх джерел фінансування, відображає фінансову стійкість.
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	$\frac{\Phi 1 \text{ р. } (1195 - 1695)}{\Phi 1 \text{ р. } 1495}$	> 0	Показує, яка частина власного капіталу може бути використана для фінансування оборотних активів, а яка спрямована на фінансування необоротних активів.

Таблиця 4

Аналіз показників ліквідності сільськогосподарських підприємств, 2017-2018 рр.

Показник	Нормативне значення	ДП «ДГ Іванівка»		ТОВ АПК "Магнат"		ДП "Семенівка-райагролісгосп"		ТОВ «Рожнівка-Агро»	
		2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018
Коефіцієнт покриття (загальної ліквідності)	1-2	0,76	0,75	1,79	2,90	0,52	0,45	3,70	1,25
Коефіцієнт термінової (швидкої) ліквідності	0,5-1 і вище	0,24	0,19	0,48	0,8	0,19	0,10	2,78	0,64
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,2 – 0,35	0,01	0,00	0,03	0,04	0,07	0,03	0,41	0,01
Коефіцієнт критичної ліквідності	0,8-1,0	0,26	0,20	0,75	0,94	0,44	0,39	3,09	1,12
Чистий оборотний капітал (тис. грн.)	> 0	-2983	-4334	40273	47403	-2071	-3117	71925	127507

Таблиця 5

Аналіз показників платоспроможності сільськогосподарських підприємств, 2017-2018 рр.

Показник	Нормативне значення	ДП «ДГ Іванівка»		ТОВ АПК "Магнат"		ДП "Семенівка-райагролісгосп"		ТОВ «Рожнівка-Агро»	
		2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018
Коефіцієнт грошової платоспроможності	0,2 - 0,3	0,01	0,00	0,07	0,04	0,07	0,03	0,41	0,01
Коефіцієнт ліквідної платоспроможності	> 1	0,76	0,75	1,79	2,90	0,51	0,41	3,7	1,25
Коефіцієнт платоспроможності (автономії)	> 0,5	0,89	0,85	1,65	0,78	0,57	0,48	0,84	0,47
Коефіцієнт фінансового ризику	< 1	0,11	0,15	0,62	0,78	0,43	0,52	0,16	0,53
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами	> 0,1	-0,31	-0,34	0,44	0,66	-0,92	-1,24	2,70	0,20
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	> 0	-0,03	-0,04	0,48	0,54	-0,36	-0,54	0,53	0,28

Зазвичай, причинами неплатоспроможності сільськогосподарських підприємств є:

- 1) особливості виробництва;
- 2) невиконання виробничої програми, порушення договорів поставки, структури, якості й асортименту продукції, втрата ринків збуту;
- 3) підвищення затрат за всіма видами господарської діяльності (підвищення собівартості продукції);
- 4) короткі строки зберігання більшості видів продукції сільськогосподарських підприємств;
- 5) зниження платоспроможності, банкрутство клієнтів і партнерів;
- 6) сповільнення оборотності оборотних коштів;

7) формування понаднормативних запасів і значне відволікання коштів у дебіторську заборгованість;

8) інфляційні процеси та підвищення податкового навантаження;

9) прорахунки у вивченні міжнародних ринків продукції, яка пропонується підприємством;

10) невиконання плану прибутку й нестаток власних джерел фінансування підприємства [3].

Підсумовуючи вищезазначене, на рис. 2 узагальнено основні фактори, що впливають на рівень платоспроможності сільськогосподарського підприємства, та виокремлено напрями його підвищення.

Рис. 2. Фактори, що впливають на рівень платоспроможності сільськогосподарського підприємства та напрями його підвищення [сформовано автором]

ВИСНОВКИ

Специфіка функціонування сільськогосподарських підприємств передбачає необхідність здійснення якісного та своєчасного прогнозування їх ліквідності та платоспроможності, що ґрунтується на системі показників. Аналіз фінансового стану сільськогосподарських підприємств засвідчив зниження рівня їх платоспроможності, зокрема господарств державної та комунальної форм власності, та залежність від позикових коштів. Аналіз показників ліквідності показав недостатність високоліквідних активів (A1), що стало причиною того, що розраховані коефіцієнти абсолютної ліквідності нижчі нормативного значення. Таким чином, частка поточних зобов'язань компанії, що може бути погашена негайно є низькою.

Основне призначення управління фінансами сільськогосподарських підприємств і стабілізації їх фінансової стійкості полягає в збалансуванні активів і пасивів господарств та забезпеченні достатності платіжних засобів для виконання всіх зобов'язань підприємства як за термінами, так і за обсягом.

Список використаних джерел

1. Бержанір І.А. Аналіз ліквідності як важливий етап оцінки фінансового стану підприємств. *Фінанси, учет, банки*. 2014. № 1 (20). С. 44-49.
2. Вдовенко Л. Платоспроможність підприємств: сутність та методика розрахунку показників. *Економічний аналіз: зб. наук. праць*. 2012. Вип. 10, Ч. 2. С. 27-29.
3. Максимова Н.О. Ліквідність та платоспроможність сільськогосподарських підприємств як індикатори їх фінансового стану. *Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту*. 2008. Вип. 1 (3). С. 68-74.
4. Мішина С.В., Мішин О.Ю. Аналіз у галузях виробництва та послуг: навч. посіб. Харків: Вид. ХНЕУ, 2008. 240 с.
5. Халатур С.М. Методологія оцінки ліквідності та платоспроможності сільськогосподарських підприємств.

Економіка та держава. 2017. № 12. С. 56-60.

6. Бланк И.А. Основы финансового менеджмента: в 2-х т. Киев: Эльга, 1999. Т. 1. 590 с.
7. Костирко Р.О. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Харків: Фактор, 2007. 784 с.
8. Тарасенко Н.В. Економічний аналіз діяльності промислового підприємства: навч. посібник. К.: Алерта, 2003. 486 с.
9. Білик М.Д., Павловська О.В., Притуляк Н.М. Фінансовий аналіз: навч. посібник. Київ: КНЕУ, 2005. 592 с.
10. Коваленко Л.О., Ремньова Л.М. Фінансовий менеджмент. Київ: Знання, 2008. 483 с.

References

1. Berzhanir I.A. Analysis of liquidity as an important step in assessing the financial condition of enterprises. *Finances, accounting, banks*. 2014. № 1 (20). pp. 44-49. (in Ukrainian).
2. Vdovenko L. Solvency of enterprises: the nature and methodology of calculating indicators. *Ekonomichnyi analiz*. 2012. Issue 10, Part 2. pp. 27-29. (in Ukrainian)
3. Maksymova N.O. Liquidity and solvency of agricultural enterprises as indicators of their financial condition. *Visnyk Shkhidnoievropeiskoho universytetu ekonomiky i menedzhmentu*. 2008. Vol. 1 (3). pp. 68-74 (in Ukrainian).
4. Mishyna S.V., Mishyn O.Y. Analysis in the branch of production and services. *Kharkiv: KhNEU*, 2008. 240 p. (in Ukrainian).
5. Khalatur S.M. Methodology of assessing the liquidity and solvency of agricultural enterprises. *Ekonomika ta derzhava*. 2017. № 12. pp. 56-60 (in Ukrainian).
6. Blank I.A. Fundamentals of financial management. Kyiv: Elha, 1999. 590 p. (in Russian).
7. Kostyrko R.O. Financial analysis. *Kharkiv: Faktor*, 2007. 784 p. (in Ukrainian).
8. Tarasenko N.V. Economic analysis of the industrial enterprise. Kyiv: Alerta, 2003. 486 p. (in Ukrainian).
9. Bilyk M.D. Pavlovska A.V. Prytuliak N.M. Financial Analysis. Kyiv: KNEU, 2005. 592 p. (in Ukrainian).
10. Kovalenko L.O., Remnova L.M. Financial management. Kyiv: Knowledge, 2008. 483 p. (in Ukrainian).

ГОРДІЙЧУК
Марія Вікторівна

УДК 35.078

КОТЕНКО
Надія Миколаївна

ПРОБЛЕМАТИКА ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ

THE PROBLEM OF FORMING THE IMAGE OF A PUBLIC SERVANT

к.ю.н. старший викладач,
Житомирський національний
агроекологічний університет

DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2020.3.7>

к.е.н. старший викладач,
Житомирський національний
агроекологічний університет

HORDIICHUK Mariia Viktorivna – PhD in Law, Senior Lecturer, Zhytomyr National Agro-Ecological University

KOTENKO Nadiia Mykolaivna – PhD in Economics, Senior Lecturer, Zhytomyr National Agro-Ecological University

У статті аналізується проблематика сучасного розуміння специфіки іміджу державних службовців на основі розгляду теоретичних напрацювань науковців та уявлення громадськості про державних службовців. Проаналізовано особливості формування іміджу державних службовців, встановлено чинники, які здатні підвищити імідж державних службовців в Україні. Акцентується увага на тому, що без ефективної державної служби неможливі зміцнення державної влади і захист загальнонаціональних інтересів, динамічний соціально-економічний розвиток країни. Встановлено, що імідж державної служби має стати відповіддю на бажання громадськості. Тільки в цьому випадку можна буде говорити про високий рівень управлінської культури державних службовців, що виступає запорукою ефективності державної служби як соціального інституту.

* * *

В статье анализируется проблематика современного понимания специфики имиджа государственных служащих на основе рассмотрения теоретических наработок ученых и представления общественности о государственных служащих. Проанализированы особенности формирования имиджа государственных служащих, установлены факторы, которые способны повысить имидж государственных служащих в Украине. Акцентируется внимание на том, что без эффективной государственной службы невозможны укрепления государственной власти и защита общенациональных интересов, динамичное социально-экономическое развитие страны. Установлено, что имидж государственной службы должен стать ответом на желание общественности. Только в этом случае можно будет говорить о высоком уровне управленческой культуры государственных служащих, который выступает залогом эффективности государственной службы как социального института.

* * *

Introduction. With the implementation of public sector reforms in Ukraine, issues of increasing public confidence in the civil service as a whole and its representatives - civil servants - in particular, are updated. Ethical education measures for both existing and future civil servants (which over time must be filled by the ranks of state bodies - students and cadets of specialized universities) are highlighted. From the very beginning, future civil servants have the need to form and maintain a positive image of the representatives of the state apparatus, using the best examples of service to the people and the state, patriotic, highly professional and conscientious civil service. In Ukraine, as in all EU countries, the assessment of the effectiveness of public authorities is directly linked to the level of trust in relations between society and government, in the formation of which the image of public servants formed in the public consciousness is of paramount importance. In turn, personal experience of interacting with specific officials is often equated with the image of the public service as a whole. Thus, the image of a particular civil servant depends largely on the image of the entire public service.

Purpose. This scientific article focuses on the problem of forming the image of the modern Ukrainian civil servant as one of the indicators of the effectiveness of the civil service as a whole.

Results. It is established that the positive image of a civil servant in Ukraine is not so much in an unstable position as it is in general unformed. Even the creation of new government bodies and the practice of recruiting individuals after numerous competitions and inspections have failed to create a positive image of these bodies and their employees in the population.

Conclusion. To create and maintain a positive image of a civil servant, it is advisable to use the following measures: setting up public relations, increasing the openness of civil servants; cooperation with non-governmental organizations, public institutions; control over the performance of their duties by the state enhancement of ethical education of civil servants, starting with high school; rigorous selection for the civil service, taking into account the competence, communication skills and external qualities of the future civil servant; providing services to coaches specializing in management, etc.

Ключові слова: державна служба, державний службовець, імідж, управлінська компетентність, управлінський професіоналізм

Ключевые слова: государственная служба, государственный служащий, имидж, управленческая компетентность, управленческий профессионализм

Keywords: public service, public servant, image, managerial competence, managerial professionalism

ВСТУП

В умовах реалізації в Україні реформи державних органів актуалізуються питання стосовно підвищення рівня довіри населення до державної служби загалом

та її представників – державних службовців, зокрема. На перший план висуваються заходи з етичного виховання як наявних, так і майбутніх державних службовців (котрі з часом повинні поповнити ряди держав-

них органів – студентів і курсантів профільних ВНЗ). Із самого початку в майбутніх державних службовців закладається необхідність формувати й дотримуватися позитивного іміджу представників державного апарату, використовуються кращі приклади служіння народу і державі, патріотичного, високопрофесійного та сумлінного несення державної служби.

В Україні, як і у всіх країнах ЄС, оцінка ефективності державних органів безпосередньо пов'язана з рівнем довіри у відносинах між суспільством і владою, у формуванні якого важливе значення має імідж державних службовців, який сформувався в суспільній свідомості. Зі свого боку особистий досвід взаємодії громадян із конкретними чиновниками нерідко прирівнюється до іміджу державної служби у цілому. Таким чином, від іміджу конкретного державного службовця багато в чому залежить імідж усієї державної служби.

Питання, що стосуються іміджу державної служби, стали об'єктом уваги в численних роботах вітчизняних та зарубіжних вчених. Особливу увагу формуванню позитивного іміджу державної служби у своїх працях приділяли А. Деркач, В. Дубицький, В. Зазикін, М. Логунова, А. Панасюк, Є. Перелігін, Г. Попов, Г. Почепцов, Л. Приходченко та ін. Наукові праці цих та інших авторів присвячені механізмам формування й функціонування образів представників влади у системі взаємин держави і суспільства, створюють основу науково-обґрунтованих рекомендацій для підвищення ефективності та якості заходів стосовно створення позитивного іміджу влади та її представників у нашій державі.

МЕТА СТАТТІ

У цій статті в центрі уваги перебуває проблема формування іміджу сучасного українського державного службовця як одного з показників ефективності державної служби загалом.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічну основу дослідження становить сукупність загальнонаукових та спеціально-наукових методів пізнання.

РЕЗУЛЬТАТИ

Виходячи із загального розуміння іміджу, вчені вважають, що імідж державного службовця це свідомо утворений образ державної влади в її персоніфікованому вимірі. Імідж державного службовця відображає зовнішнє сприйняття та оцінку іміджу суб'єкта та організації [2, с. 220]. Іміджу як образу притаманні наступні риси: суб'єктивність (можливість оцінити його лише за відносинами і оцінками оточення, що проявляються у спілкуванні, діяльності, виборі); емоційність (поєднання бажаних і реалістичних рис); нестійкість (вимагає постійного підкріплення) [3, с. 82]. Відсутність адекватного підкріплення, складність змістовної конструкції, очевидне домінування бажаних (соціально-схвалюваних), а не реалістичних якостей, низька емоційність сприяють зниженню довіри до суб'єкта, руйнуванню позитивного іміджу.

Імідж визначає ступінь підтримки влади суспільством, відображає рівень довіри та ефективність діяльності державного апарату. Він фіксує міру відпо-

відності дій державних органів вимогам та очікуванням конкретних соціальних груп і суспільства загалом. Формування позитивного іміджу державної служби і державних службовців є необхідною умовою ефективного функціонування й розвитку даного соціального інституту [5]. Саме позитивний імідж у кінцевому підсумку формує в українців позитивну орієнтацію на співпрацю з органами влади. У протилежному випадку негативний (іноді – нейтральний) імідж формує у населення негативну установку, і як наслідок, небажання контактувати та взаємодіяти з органами влади. Дана проблема особливо болісно проявляється в періоди реформ та істотних змін у суспільстві, коли держава покладає великі надії на підтримку з боку громадян та взаємодію з ними. І якщо держава в особі своїх службовців змогла заслужити у населення позитивний імідж, то й заплановані реформи та зміни відбудуться швидко й безболісно. В іншому випадку реформаторські процеси будуть сприйматися «в багнети», оскільки серед населення відсутній імідж держави, який можна використати у вигляді «кредиту довіри». Люди в даному випадку перестають ототожнювати Батьківщину з державою, тобто залишаючись відданими своїй Батьківщині, вони зневажливо ставляться до держави. Дані посилюють, на нашу думку, повинні бути покладені в основу розвитку управлінської культури корпусу чиновників та системи державного управління в цілому.

У своїй свідомості українці висувають до державних службовців підвищені та жорсткі вимоги, що посилюється суб'єктивністю оцінок моральних та етичних категорій. Це багато в чому залежить від того, що державні службовці стабільно отримують хорошу зарплату, не обділені різними пільгами, мають знижений віковий ценз виходу на пенсію тощо. Водночас у суспільній свідомості склався стереотип, що загалом робота державного службовця простіша й легша, ніж робота представника робітничої професії, і загалом полягає у «протиранні штанив» у кабінеті. Як ми бачимо, образ державного службовця є соціальним стереотипом, поширеність і стійкість якого визначається комплексом соціально-економічних, культурно-історичних, організаційних та інших чинників, а також ситуацією соціальної та міжгрупової напруженості, яка посилює негативне сприйняття державних службовців та ускладнює його корекцію.

Зауважимо, що існування у свідомості українців негативних стереотипів відносно державних службовців обумовлюється також відсутністю цілеспрямованої державної інформаційної політики, яка б включала, в якості одного з напрямів, систему заходів зі створення позитивного образу державного службовця.

Зараз у суспільній свідомості сформувався стійкий негативний імідж державного службовця; очевидним є подвійний конфлікт між його образом і суб'єктивним набором якостей «ідеального» і «реального» чиновника [5]. В Україні, найбільш поширеними рисами негативного образу державних службовців є уявлення про їх бюрократизм, корумпованість і хабарництво, зневажливе ставлення до людей, прагнення використовувати свою роботу з корисливою метою. В українців склалося стійке уявлення, що сучасний державний службовець далекий від потреб і сподівань народу,

багатослівний, але неефективний, – крім обіцянок і розмов жодних корисних дій не здійснює; безвідповідальний і зарозумілий відносно до «простих» громадян і працівників, які знаходяться на нижчих службових щаблях.

Образ державного службовця, впроваджуваний у масову свідомість, є складним соціально-психологічним феноменом, що відображає всю сукупність його особистісних якостей. Якщо проаналізувати діяльність ЗМІ, то можна побачити, що в більшості трансльованих ними матеріалів переважають нейтральні оцінки державних службовців. Це відноситься як до оцінок їх управлінських, ділових якостей, так і до оцінок моральних та особових якостей. Проте поєднання нейтральних і переважаючих негативних оцінок загалом створює негативний контекст опису діяльності державних службовців, їх ділових та особистісних якостей. Сформований вітчизняними ЗМІ контекст накладається на стійкий негативний соціальний стереотип чиновника, постійно підживлюючи його. Проведені в Україні соціальні опитування громадської думки щодо державних службовців свідчать про мінімальний рівень довіри до них з боку населення. Крім того, $\frac{2}{3}$ респондентів відповідають негативно на питання про те, чи бачать вони можливість якимось чином змінити соціальні відносини між владою в особі державних службовців та громадянами. Таким чином, на сьогодні владі необхідно не лише сформувати позитивний імідж, а й закріпити його у свідомості суспільства.

Серед чинників, що перешкоджають підвищенню ступеня довіри до діяльності державних службовців, необхідно виділити також різке зниження добробуту більшості населення країни за останні роки, безперервні конфлікти у середовищі політичної еліти країни, корупційні скандали серед чиновників середньої та вищої ланки.

На негативний імідж державної служби успішно «працює» недостатнє інформування населення про роботу тих чи інших державних структур, надані ними послуги тощо. Крім того, негативне сприйняття державних службовців обумовлене некомпетентністю окремих кадрів, особливо це проявляється в тому випадку, коли такі державні службовці взаємодіють з громадянами напяму. Можна виділити також відсутність у самих державних службовців прагнення до покращення свого іміджу. Усі ці проблеми мають безпосередній зв'язок і заважають розвитку держави загалом та інтеграції її в Європейське Співтовариство, оскільки без довіри населення до влади неможливо побудувати демократичну і соціальну державу.

Існує проблема сприйняття державних службовців у позитивному аспекті і на рівні менталітету українських громадян. Якщо ми прослідкуємо історію розвитку вітчизняної державної служби, то у всі часи особи, які перебували при владі, мали доступ до більшої кількості благ, ніж решта громадян, також мали місце різні махінації державних службовців, пов'язані з їх службовим становищем. У зв'язку з цим принцип недовіри до державної влади вже ще коріниться у нашій підсвідомості.

Слід констатувати той факт, що установки державної служби не завжди відповідають життєвим принципам державного службовця у зв'язку з їх ни-

зькою мотивацією й орієнтацією не на зміст праці, а на отримання високого соціального статусу, владних повноважень, матеріального благополуччя і соціальної захищеності у разі зайняття відповідної посади. Дані явища породжують наступні форми прояву негативного іміджу державного службовця: бюрократизм у системі державних органів управління, корупційність (як у державних органах влади, так і в органах місцевого самоврядування), несправедливість відносно громадян, які звернулися за допомогою, безвідповідальне ставлення до виконання своїх посадових обов'язків.

Спираючись на вищевикладене можна констатувати, що позитивний імідж державного службовця в Україні не стільки перебуває в нестійкому становищі, скільки є взагалі несформованим. Навіть створення нових державних органів та практика прийняття на службу осіб після проходження численних конкурсів та перевірок не змогли сформувати у населення позитивного іміджу даних органів та їх службовців.

Загалом нам імпонує позиція Г.Л. Попова, який пропонує дві групи заходів формування позитивного іміджу представника влади. Перша – спрямована на підвищення ефективності діяльності державних службовців і реалізується за рахунок удосконалення методів кадрової роботи. Друга – пов'язана з розробкою і спробами впровадження суворих етичних норм професійної діяльності державних службовців, покликаних дисциплінувати їх, підвищити їх компетентність у складних ситуаціях, пов'язаних з виконанням посадових обов'язків [5]. Зі свого боку для створення та підтримки позитивного іміджу державного службовця доцільно використовувати наступні заходи: налаштування зв'язків із громадськістю, підвищення відкритості діяльності державних службовців; співпраця з неурядовими організаціями, громадськими інституціями; контроль за виконанням своїх обов'язків з боку держави; підвищення етичного виховання державних службовців, починаючи з ВНЗ; суворий відбір на державну службу з урахуванням компетенції, комунікабельності та зовнішніх якостей майбутнього державного службовця; надання послуг тренерів, які спеціалізуються у сфері управління, тощо.

Більшість із зазначених нами заходів доцільно реалізовувати на практиці з використанням засобів масової інформації. Відкритість, гнучкість та мобільність ЗМІ, а також великий рівень довіри до них з боку населення, дозволить в досить короткі терміни подолати численні «бар'єри недовіри» до органів влади та їх представників, підвищуючи тим самим ефективність державного управління в цілому. Сучасна практика функціонування управлінської системи і, що найбільш важливо, її муніципальний рівень свідчить про необхідність вжиття негайних кардинальних заходів стосовно її оптимізації [4, с. 10]. Використовуючи можливості ЗМІ образ державного службовця повинен відображати вимоги суспільства і включати в себе такі якості, як лояльність, професіоналізм, моральність. Взаємодія органів влади та ЗМІ, з метою використання останніх у процесі побудови позитивного іміджу державних службовців, на нашу думку, буде також сприяти: підвищенню довіри населення до державної служби; відкритості та підзвітності органів влади; зменшенню корупції в органах влади;

підвищенню ефективності діяльності державної служби тощо.

Крім взаємодії із ЗМІ у напрямі створення яскравої привабливої «картинки», вважаємо за необхідне погодитись із В.В. Дубицьким [1, с. 383-384] стосовно доцільності: посилення юридичної (кримінальної, адміністративної, дисциплінарної) відповідальності державних службовців усіх категорій за протиправні дії, порушення норм законодавства, Кодексу державного службовця (добросесної поведінки), а також моральних норм; ліквідування ще існуючої подекуди практики прийняття на державну службу не за професійною ознакою, а за політичною приналежністю чи рівнем особистої лояльності до керівника; впровадження системи управління якістю в діяльність органів державної влади не на словах (чи у звітах), а на практиці; запровадження обов'язкових громадських обговорень найбільш значущих управлінських рішень; вирішення питання про надання молодим державним службовцям довгострокових кредитів на будівництво чи придбання житла з мінімальним відсотком; здійснення постійного моніторингу кадрових процесів та кадрового аудиту у системі державної служби; постійного підвищення рівня професійної компетентності державних службовців шляхом вмотивованого підвищення кваліфікації й самоосвіти тощо.

Наостанок слід нагадати, що на тлі глобальних проблем, які постають перед українською державою та суспільством, проблема ефективного функціонування державної служби є життєво важливою і первинною для вирішення складних завдань сучасної вітчизняної реальності. Без ефективної державної служби неможливі зміцнення державної влади і захист загальнонаціональних інтересів, динамічний соціально-економічний розвиток країни. Оптимально імідж державної служби має стати відповіддю на бажання громадськості. Тоді ми зможемо говорити про високий рівень

управлінської культури державних службовців, що виступає запорукою ефективності державної служби як соціального інституту.

Список використаних джерел

1. Дубицький В.В. Формування позитивного іміджу інституту державної служби. *Університетські наукові записки*. 2014. № 2. С. 379-387.
2. *Енциклопедичний словник з державного управління / за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трошинського, Ю.П. Сурміна. К.: НАДУ, 2010. 820 с.*
3. Зазыкин В.Г., Белоусова И.Э. *Психологические характеристики эффективного политического имиджа*. М., 1999. 436 с.
4. Малик Е.Н., Мельников А. В. *Специфика управления кадровым потенциалом муниципального образования в условиях реформы местного самоуправления. Управление консалтинг*. 2015. № 10 (82). С. 8-14.
5. Попов Г.Л. *Проблеми формування іміджу та управлінського професіоналізму державних службовців у сучасній Україні. Державне будівництво*. 2013. № 2. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2013-2/doc/3/02.pdf>

References

1. Dubytskyi V.V. *Formation of a positive image of the Civil Service Institute. University Scientific Notes*. 2014. № 2. pp. 379-387. (in Ukrainian)
2. *Encyclopedic Dictionary of Public Administration / ed. Yu.V. Kovbasiuk, V.P. Troshchynskyi, Yu.P. Surmin. Kyiv: NADU, 2010. 820 p. (in Ukrainian)*
3. Zazykin V.G., Belousova I.E. *Psychological characteristics of an effective political image*. Moscow, 1999. 436 p. (in Russian)
4. Malik E.N., Melnikov A.V. *Specificity of the personnel potential management of a municipality in the context of local government reform. Management Consulting*. 2015. № 10 (82). pp. 8-14. (in Russian)
5. Popov H.L. *Problems of image formation and managerial professionalism of civil servants in modern Ukraine. State Construction*. 2013. № 2. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2013-2/doc/3/02.pdf> (in Ukrainian)